

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KENT KİMLİĞİ VE YİTİRİLEN KENT KİMLİKLERİ

Hilal ARIK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Seçil Mine TÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİYASET BİLİM VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

AĞUSTOS 2022

KENT KİMLİĞİ VE YİTİRİLEN KENT KİMLİKLERİ

Hilal ARIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİYASET BİLİM VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hilal ARIK

01/08/2022

KENT KİMLİĞİ VE YİTİRİLEN KENT KİMLİKLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal ARIK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2022

ÖZET

Kentler, insanların yaşaması için gerekli olan barınma, çalışma, eğlenme-dinlenme ve ulaşım eylemlerinin gerçekleştirildiği yerleşme birimleridir. İnsanın, sosyal bir varlık olması evin dışında da bir hayata ihtiyaç duymasına neden olmuş ve kentsel alanlar oluşturulmuştur. Bu kentsel mekânlar insanların ortak gereksinimlerini karşılamaya yönelik bitki örtüsü, kaplama malzemeleri, su ve sanat yapıtları, kent mobilyaları gibi birçok kent ögesi ile donatılmıştır. Kimlik; bir şeyin tüm parçalarının bir araya gelerek benzerlerinden ayırt edilmesini sağlayan, onun farklılığını ortaya koyan kendine has olma durumudur. Kent kimliği onu diğer kentlerden kolayca ayırt etmemizi sağlayan her şeydir. Öte yandan, kentsel oluşuma soyut ya da somut katkı sağlayan tüm kentsel bileşenlerin kentin kimliği üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu katkının olumlu yönleri kentin kimliğini yüceltip görünürlüğünü artırırken, olumsuz yönleri ise kimliksizleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimliksizleşme sürecinde olan kentlerde kent ve kentliler arasındaki aidiyet duygusu zedelenmekte, kent ekonomisi olumsuz etkilenmekte ve gelecek nesillere bırakılmak istenen miras bozulmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada kent kimliği çerçevesinde kimliksizleşen kentlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bilim Kodu : 114505
Anahtar Kelimeler : Kent, Kent Kimliği, Yitirilen Kentler
Sayfa Adedi : 79
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Seçil Mine TÜRK

URBAN IDENTITY AND LOSS URBAN IDENTITY
(M. Sc. Thesis)

Hilal ARIK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

August 2022

ABSTRACT

Cities are settlement units where the activities of sheltering, working, entertainment-resting and transportation necessary for people to live are carried out. The fact that man is a social creature has caused him to need a life outside of the house, and urban areas have been created. These urban spaces are equipped with many urban elements such as vegetation, covering materials, water and works of art, urban furniture to meet the common needs of people. Identity; It is the uniqueness of a thing that enables all parts of a thing to come together and distinguish it from similar ones, revealing its difference. Urban identity is everything that allows us to distinguish it easily from other cities. On the other hand, all urban components that contribute intangibly or tangibly to urban formation have positive or negative effects on the identity of the city. While the positive aspects of this contribution glorify the identity of the city and increase its visibility, the negative aspects appear as de-identification. In cities that are in the process of de-identification, the sense of belonging between the city and its inhabitants is damaged, the city's economy is negatively affected and the legacy desired to be left to future generations is deteriorated. From this point of view, in this study, it is aimed to examine the cities that have been de-identified within the framework of urban identity.

Science Code : 114505
Key Words : City, Urban Identity, Lost Cities
Page Number : 79
Supervisor : Doç. Dr. Seçil Mine TÜRK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLARIN LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Kent ve Kentleşme Kavramları	5
2.1.1. Kent Kavramı	5
2.1.2. Kentleşme Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	5
2.2. Türkiye’de Kent Planlaması	8
2.3. Kent Planlaması Kuramları	10
2.3.1. Klasik Planlama Kuramı	10
2.3.2. Geniş Kapsamlı Kent Planlaması Kuramı.....	11
2.3.3. Çoğulcu ve Savunmacı Planlama Kuramı.....	13
2.3.4. Adım Adım Planlama Kuramı.....	14
2.3.5. Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı	15
2.4. Kentsel Planlama Çeşitleri	15
2.4.1. Çevre Düzeni Planları	16
2.4.2. İmar Planları	17
2.5. Kent Kültürü.....	20
2.6. Kent Kimliği.....	20
2.6.1. Kültürel Bir Mekan Olarak Kent.....	24

2.6.2. Kimlik Kavramının Kent Üzerine Etkileri	27
2.7. Kent Kimliğini Belirleyen Unsurlar	28
2.7.1. Fiziksel Unsurlar	34
2.7.2. Biçimsel Unsurlar.....	41
2.7.3. Tarihsel Unsurlar.....	42
2.7.4. Sosyo Kültürel Unsurlar.....	44
2.7.5. Ekonomik Faktörler.....	47
2.8. Kentin Kimliksizleşmesi	48
2.9. Kent Kimliğinin Önemi ve Korunması	52
3. TÜRKİYE’DE KENT PLANLAMASININ KENT KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	55
3.1. Türkiye’de Kent Kimliği	55
3.2. Yitirilen Kentler ve Kent Kimliği	59
3.3. Kent Planlaması ve Kimlik İlişkisi.....	62
3.4. Temel Öneriler	63
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	73
KAYNAKLAR	75
ÖZGEÇMİŞ	79

TABLÖLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Planlama disiplininde idari ve yönetsel boyutun çerçevesi	19
Tablo 2.2. Kent kimliği tanımlarında kavramların dağılımı.....	27
Tablo 3.1. İstanbul’da yapılan projeler, kimliksizleşme uygulamaları ve sonuçları.	70

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Kent kimliği öğeleri.....	29
Şekil 2.2. Kent kimliği öğeleri.....	29
Şekil 2.3. Kent kimliği öğeleri.....	30
Şekil 2.4. Kent kimliği öğeleri.....	30
Şekil 2.5. Kent kimliği öğeleri.....	31
Şekil 2.6. Çalışma kapsamında oluşturulan kent kimliği öğeleri	32
Şekil 2.7. Kentsel kimlik.....	33
Şekil 2.8. Bolu Abant Gölü.....	34
Şekil 2.9. Ayder Yaylası	35
Şekil 2.10. Yapay çevre	36
Şekil 2.11. Farklı bina tasarımları, Dubai	37
Şekil 2.12. Bağlantı yolları	38
Şekil 2.13. Kentsel açık alanlar.....	38
Şekil 2.14. Meydan örneği.....	39
Şekil 2.15. Kentsel donatı örnekleri.....	40
Şekil 2.16. İstanbul Boğaz Köprüsü	41
Şekil 2.17. Biçimsel kentleşme	42
Şekil 2.18. Efes Antik Kenti	44
Şekil 2.19. Kapadokya balon kültürü.....	46
Şekil 2.20. Kentsel sanayileşme.....	48
Şekil 3.1. Kent kimliği örnekleri	55
Şekil 3.2. Hatay’da taş döşeli ve kemerli sokaklar	64
Şekil 3.3. Ankara gecekondü manzaraları	65
Şekil 3.4. Bursa Cumalıkızık Köyü	66

Şekil	Sayfa
Şekil 3.5. Çiftepınarlar Mahallesi taş kaplama sokak.....	67
Şekil 3.6. Terzialiler Antik Tiyatro çevresi yapılar	67
Şekil 3.7. İzmir Birgi	68
Şekil 3.8. İzmir-Bergama.....	69

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

1. GİRİŞ

Kentler toplumların tarihsel geçmişlerini ve kültürlerini yansıtır. İnsanlar kimliksiz kentlerde mutsuz olur. Bir kimliğe sahip olan kentlerde yetişmek ve yaşamak ayrıcalıktır. Zengin bir kimliğe sahip olan kentin sunduğu değerler, kent ve bireyler için eğitici, öğretici ve mutluluk vericidir. Kimlikli kentlerde ve bu kimliğe saygı gösteren kentlerde her şey bir plan çerçevesinde ilerler. Bu düzen de günümüz kentlerinde var olan birçok kentsel problemin önüne geçmiş olur. Bir kentin kimliğini oluşturan birçok öğeden söz edilebilir. Fakat bu öğeler arasındaki tarihsel doku diğer öğeler nazaran biraz daha ağır basmaktadır. İlk olarak bir kentin kimliğini oluşturan öğelerden bahsederken, tarihsel geçmişinden, morfolojik yapısından ve kültürel mirasından söz etmiş oluruz. Ö gün değerleri ile korunmuş yapılar ve yaşanabilir bir çevre kent kimliğini zenginleştirir ve gelecek nesillere yol gösterir, yeni ufuklar açar.

Lynch (2013:2)"e göre kent; çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının ürünüdür. Tarım ürünleri pazarının, sanayi ürünleri pazarının, sermaye pazarının, emek pazarının, beraberinde mesken ve inşaat arazisi pazarının toplamı ve merkezi olan kent; insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği fiziki bir ürün ve insan hayatını çevreleyen bir yapıdır (Candan, 2006:125). Kent, ne tek başına yapılar ve binalar sistemidir ne de tek başına toplumsal hayatın akışıdır. Kent, her iki unsurun birbiriyle bütünleştiği, birbirine dokunduğu, birbirine anlam kattığı ilginç bir birleşimin adıdır (Alver, 2012:48). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi kenti; tek başına bir ölçütlerle anlatmak mümkün değildir. Belirli noktalarda birbiriyle kesişen, belirli noktalarda birbirinden ayrılan bu tanımlarda farklı bilimlerin kent kavramı; kendi disiplinlerinin bakış açıları doğrultusunda farklılık göstermektedir

Kentler, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde altmışını bünyelerinde barındıran toplumsal organizasyonlardır. Emek ve sermaye kentlerde yoğunlaşmakta, elde edilen artı değer paylaşımı, yine kentler kanalıyla gerçekleştirilmektedir. Toplumların yoğun ve heterojen biçimde yerleşmiş oldukları kentler, yeryüzündeki tüm inançların, ideolojilerin, siyasaların şekillenip olgunlaştıkları ve yayılım gösterdikleri havza görünümündedirler. Kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı, çok boyutlu etkilere yol açmıştır. Psikolojik, sosyolojik, ekonomik, kültürel, siyasal, sanatsal, medikal

alanlar başta olmak üzere daha birçok sahaya nüfuz eden bu etkiler, kırsal kesimi göz ardı etmemekle beraber, bilhassa kentler ve kentliler üzerine tesir etmektedir.

Kentlerin maruz kaldığı etkiler, birbirlerinden bağımsız olmamak kaydıyla hem yapısal hem de toplumsal düzlemde seyretmektedir. Neticede, kentin yapılaşmış öğelerini inşa eden, benimseyen ve yaşatan insanlar, yine kentin insanlarıdır. Kentlilerin hayata bakışlarındaki değişimler, düşünce tarzlarındaki farklılaşmalar ve içinde bulundukları çağ ile etkileşimleri de, önemli ölçüde kente ilişkin yapılar ve mekânlar üzerinden değerlendirilebilmektedir. Alışveriş merkezleri, güvenli siteler, plazalar, yeni nesil kentsel yaşam mekânları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu mekânları araştırmaya değer kılan şeylerin başında, her biri kendi içerisinde birer toplumsal organizasyon olan bu yapıların, kentlilerce kabul görmesi ve Türkiye’de dâhil olmak üzere dünyanın çok sayıda kentinde yaygınlaşmaları gelmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren modernitenin kent yapıları olarak beliren birbirine benzer kent yapılaşmaları, küreselleşme ve neoliberalizm dalgasından hız kazanarak çıkmıştır. Yaşam pratiklerinin ve tüketim alışkanlıklarının, dünya genelinde bir örnek toplum modeli oluşturmaya paralel olarak kentlerde de tek tipçi yapılaşmalar belirmiştir. Kentler bugün, bir kentten başka bir kente gidildiğinde, farklı bir yerleşim yerine gelindiğine işaret eden unsurlarını tamamıyla yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda, kentlerin, kendilerine has tüm niteliklerinin toplamı olarak değerlendirilebilecek olan kent kimliği kavramı önem taşımaktadır.

Kent kimliği, bir kentin diğer kentlerden ayrılan yönlerine vurgu yaparak kenti görünür kılmaktadır. Kent kimliği, kentin gelişim yönlerini, gerek yapısal gerekse toplumsal anlamda etkileyerek kentin özünü teşkil etmektedir. Kente ait olan kaynakların kullanımı, kent kimliği ile örtüştüğü sürece, kentliler nezdinde kabul görmekte ve kent kalkınmasına katkı sunmaktadır. Kent sakinlerinde, kimliği olan kentlere karşı bir aidiyet duygusu oluşmaktadır. Bu aidiyet duygusu ve kent kimliği ilişkisi, çift yönlü olup devamlı surette birbirlerinden beslenmektedir. İnsanların kendilerini bir yere ait hissediyor olmaları, kolektif bellek ve kolektif kimliğin inşası kadar koruma bilincinin tesis edilmesi açısından da değer taşımaktadır.

Aidiyet hissi şekillenmediği takdirde insanlar, yaşadıkları yerlerde gerçekleşen olaylara ve bizi taşıyan yaşadıkları çevreye karşı duyarsız kalacaklardır. Dolayısıyla kentlerde ve her biri başlı başına kentlerin oluşumunda rol alan mekânlarda, toplumsal

ve yapısal birtakım özgünlüklerin var olması beklenmektedir. Söz konusu özgünlük hali, toplum nezdinde dikkate değer kabul edilmekte ve çevreye karşı duyarlılığın şekillenmesine neden olmaktadır. Kimlikler de, bu özgünlüklerin üzerine inşa edilmektedir.

Kent kimliği; mimarlıktan sanat tarihine, sosyolojiden şehir bölge planlamaya kadar birçok disiplinin çalışmalarına konu olmuş bir kavramdır. Son çeyrek yüzyılda yerli ve yabancı yazında gerçekleştirilen araştırmalara bakıldığında, kolektif bellek, kolektif kimlik ve kent yapılanması ilişkileri (Nalbantoğlu, 2005), kent kimliğinin derecelendirilmesi için yöntem geliştirilmesi (Çöl, 1998), sürdürülebilir kalkınmada kent kimliğinin belirleyiciliği (Suher ve diğerleri, 2004), tarihi çevrelerde kent kimliği değişiminin görsel çevre kalitesi açısından mimari ölçekteki kontrolü (Birlik, 2006), savaş sonrası kent kimliğinin yeniden inşası (Özdemir, 2003), dünya kentlerinin öne çıktıkları alanlara göre kimliklendirilmesi (Benek, 2006), kent meydanı-kent kimliği ilişkisi (Taşçı, 2012), mekân-kimlik etkileşimleri (Ghulyan, 2017), kent kimliği değişim sürecindeki aktörler ve süreçler (Uçkaç, 2005), kültürel miras ve kentin kültürlerarası kimliği (Bostanoğlu, 2005), marka kent bağlamında kent kimliğinin konut projelerinin pazarlanmasında kullanılması (Kapan ve Aydın, 2007), kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliğine etkileri (Akın, 2007), kamusal sanat ve kent kimliği (Antmen, 2009) gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kent ve Kentleşme Kavramları

2.1.1. Kent Kavramı

Kent; “Genel bir tanımlamayla kent, tarım dışı işlere uğraşan insanların toplanmasıyla meydana gelen iktisadi, demografik ve sosyolojik bir karmaşadır. Kent, tecrit edilmiş bir organizma değildir. Çevresiyle sürekli ilişki içinde bulunan canlı bir yapıdır.” (Keleş, 1998: 6).

Kent ve köy kavram olarak birbirine yakın olsa da temelde kenti köyden ayıran bir takım özellikler söz konusudur. Kentte: tarım dışı ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi, belli bir nüfus büyüklüğüne erişilmiş olması ve yönetsel bir örgüt biriminin olması gerekmektedir. Doğaya olan müdahale insanlığın yerleşik hayata geçmesi ile birlikte başlamıştır. İnsanın oturacağı konutu yapmasından, yiyeceğini üretmesine kadar her şeyde doğaya müdahale söz konusudur. Kentler ise bu müdahalenin en yoğun olarak hissedildiği yerleşmelerdir. 18.yy. ile birlikte kentleşme hareketleri başlamış ve 20. yy.’da modern kentler meydana gelmiştir.

“Bir yerleşme biriminin kent olabilmesi için, o birimde tarım dışı üretim ağırlık kazanmalı, üretim araçları ve dolayısıyla nüfus bu çevrede yoğunlaşmalı, birörnek olmamalı ve bütünleşme dereceleri yükselmiş olmalıdır.” (Duru ve Alkan, 2002: 8).

Tanımlamada ‘kentlerin birörnek olmaması’ sözü ile kimlik kavramı vurgulanmaktadır. Yapılan tüm tanımlardan yola çıkarak kent; mal ve hizmet üretiminin yoğunlukta olduğu, doğanın kendine sunduğu doğal yapı elemanları ve içerisinde yaşayan toplumsal yapının tutumu ile şekillenen ve bu niteliklerle ötekinden ayrılan yerleşim birimidir. Hem günümüz kentlerinin hem de geçmişi çok daha eskiye dayanan kentlerin oluşumunda birtakım ilkeler mevcuttur. Bu kriterler kentin kurulumundan gelişimine tüm süreçlerde etkin rol oynar; birbirlerini etkiler, değiştirir, şekillendirir ve kentin gelişimine yön verirler.

2.1.2. Kentleşme Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Kentleşme en basit anlamıyla kent sayısının ve kentte yaşayan nüfusun artması anlamı taşımaktadır. Nüfus artışı iki şekilde açıklanabilir. Bunlardan ilki doğal nüfus artışıdır ki o bölgedeki doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olması ile gerçekleşir.

İkincisi ise göç hareketleri ile oluşur. Bölgede dışardan göç alma eğiliminin dışarı göç etme eğiliminden yüksek olması ile gerçekleşmektedir. Kentlerdeki nüfus artışında bu faktörlerden ikincisi büyük bir etkiye sahiptir. Ülkemizde de kırdan kente olan iç göç hareketleri kentlerin nüfuslarını artırmış ve artırmaya da devam etmektedir. Kentleşme sadece bir nüfus artışı ya da nüfus hareketi değil aynı zamanda bu nüfus hareketini tetikleyen ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimler ile de açıklaması gereken bir süreçtir.

Kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir. Kentleşmenin önemli boyutlarından biri olan siyasal davranış değişikliklerini de, bu tanımın, kentlere özgü değişiklikleri içinde bulmak olanağı vardır. (Keleş, 2005: 7).

Kentleşmeyi etkileyen faktörleri; ekonomik nedenler, sosyolojik nedenler, siyasal nedenler ve teknolojik nedenler olmak üzere 4 ana başlık altında toplamak mümkündür. Ancak bu nedenlerin birbirleriyle ilişkili oluşu, kentleşmeyi etkiledikleri ölçüde birbirlerini de etkiledikleri unutulmamalıdır. Köylerden kentlere olan göçün nedenleri arasında tarım kesiminin içinde bulunduğu koşullar yer almaktadır. Tarımda, gelişen teknoloji ile çağdaş üretim araçlarının ve üretimi etkileyen yeni girdilerin kullanılması aynı toprak parçası üzerinde daha az insan gücüne ihtiyaç duyularak aynı hatta daha fazla miktarda ürün elde etmeyi mümkün kılmıştır. Tarımda üretim fazlasının olması, artık ürün elde edilmesi köylerden kentlere olan göç için itici bir güç oluşturur.

Az gelişmiş ülkelerde tarımın verimliliği ve kişi başına düşen tarımsal gelirin düşüklüğü de kırlardan kentlere olan göç için başka bir itici güç oluşturmaktadır. Ayrıca toprak iyeliğinin dengesiz dağılımı, tarım topraklarının çok parçalanmış olması, iklim koşulları ve toprak aşınması köyünde geleceğe dair güvence bulamayan köylünün göç etmesine neden olan faktörler arasındadır. Kentlerde, üretim sürecinin bölünerek uzmanlaşmasıyla daha çok uzmana gereksinim duyulmaktadır. Birinin ürettiği mal ve hizmetten kendi üretim sürecinde yararlanması gereken diğer üretim biriminin, maliyetlerini azaltmak amacıyla ona yakın yer seçimi uzamana duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Ekonomik faaliyetlerin bir araya toplanmış olması kentleşme biriktirimleri olarak adlandırılan (kullanışlı altyapı ve ulaşım sistemi, üretim

faaliyetleri için elverişli arsa... vs) olanakların varlığını artırmaktadır. Kentsel örgütlenmeler (sendikalar) ile kentteki emeğin fiyatı kırdakine oranla yükseltmektedir. Tüm bu nedenler ise ekonomik anlamda kentleri cazip hale getirip göç için çekici güç oluşturmaktadır. (Işık, 1994: 5).

Buhar makinesinin bulunuşu ile başlayan süreci, elektrik enerjisi, ulaşım araçlarındaki gelişmeler ve son olarak 20. yüzyılın ikinci yarısı ile yaşantımıza giren iletişim ve bilgisayar teknolojileri izlemiştir. Her biri önemli kırılma noktaları olan bu gelişmeler elbette mekânsal yansımalar da yaratmışlardır. Buhar gücü üretim etkinliklerinin artmasına neden olmuş, kentlerde kurulan fabrikalar ihtiyaç duydukları işçi sınıfını köylerden kentlere çekmiştir. Elektrik enerjisi ile birlikte üretim, kapasite ve çeşitlilik anlamında daha da gelişmiş bu durum nüfusun ve sanayinin belli özerklerde daha da artmasına neden olmuştur. Ulaşım araçlarının gelişmesi ile birlikte yayalara göre düzenlenmiş kentler beklentilere cevap veremez hale gelmiş, banliyöler ve metropollerin temelleri atılmıştır. Bunların yanı sıra erişimin kolaylaşması kentlere olan göçü artırmıştır. Teknolojik gelişmeler kentlerin bugünkü hallerini almasına neden olmuştur. Teknolojik gelişmeler sanayilerin yer seçimi üzerinde de etkili olmuştur. Pazara ve hammaddeye yakın olma kriterleri eski önemini yitirmiştir. (Keleş, 2006: 12).

Kentlerin sunduğu iş imkânları, toplumsal olanaklar ve hizmetler onları cazibe merkezleri haline getirir. Kır insanı için kentte yaşamak bir statü göstergesini bir yükselişi ifade etmektedir. Kırdaki yaşanan sıkıntılar, kente karşı beslenen umutları artırmaktadır. Son 40 yılda yurt dışına işçi alımları ile birlikte kentte yaşamaya karşı olan merak ülke sınırlarını da aşmış ve dış göçler ile sonuçlanmıştır (Özer, 2002: 41).

En alt ölçekten en üst ölçeğe kadar verilen tüm siyasal kararlar, hukuk, yönetim yapısı, uluslararası ilişkiler kentleşme üzerinde etkilidir. Gezme, yerleşme ve ticaret özgürlükleri ile ilişkili hukuksal kısıtlamalar ve yaptırımlar, iç savaşlar, savaşlar, siyasal anlaşmazlıklar gibi uluslar arası sorunlar nüfus hareketlerini ve kentleşmeyi etkiler. Ayrıca ülkelerin ekonomik ve toplumsal kalkınma politikaları ve planları kentleşmeyi yönlendirir. Feodal yapı benzeri ilkel sistemler, toprak sahipliğini yöneten hukuk kuralları (kapalı veraset sistemi) nüfus hareketleri üzerinde etki eder. (Kara, 2007: 4).

2.2. Türkiye’de Kent Planlaması

Türkiye’de 1923 yılında cumhuriyetin kurulması, Türk ve Müslüman kökenlerin nüfus mübadelelerini getirmiş ve sosyal yapıda değişimler oluşturmıştır. Bu dönemde; Ankara başkent (13 Ekim 1923) ilan edilmiş, hükümetler nüfusun ve yatırımların yayılması için çaba göstermiştir. Sanayiye dönük yatırımlar İstanbul, Marmara ve Ege bölgeleri dışına yönlendirilmiştir. Fabrika kurulan yerleşmelerin hepsinde demir yolları bağlantıları kurulmuş, tüm yerleşmelerin özellikle İstanbul ve Ankara ile ulaşım bağlantılarının kurulması için çalışmalar yürütülmüştür. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yatırımların bu şekilde yönlendirilmiş olması özellikle Anadolu’nun orta kesimlerinde yer alan kimi şehirlerin hızlı bir gelişme göstermesine neden olmuştur.

“1930’lu yıllarda şehircilik uygulamaları;

1. Ulusal bütünleşme (kır-kent, bölgeler arası ve tarım-sanayi bütünleşmesi),
2. Geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi ve kırsal kalkınma,
3. Merkezi planlama, sürekli planlama ve örgütlenme,
4. Kamusal hizmetlerin geliştirilmesi ve kamusal yararlar,
5. Kamulaştırılan topraklar üzerinde kentsel gelişme,
6. Toplumsallaşmanın ve kamusallığın geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, temel ilke ve hedefleri üzerinde geliştirilmişlerdir.” (Suher, 1985: 6-7).

1930’lu yıllar Türkiye için bölgesel gelişmenin öne planda tutulduğu, İstanbul’un tek büyük gelişme odağı olmasının önlenmesi ve bunun yanı sıra Anadolu kentlerinin de varlıklarını sürdürebilmesi adına politikaların izlendiği dönemlerdir. Bu dönemde halkın beklentilerine adil olarak cevap verebilmek adına çabalar sarf edilmiş kentleşme bu ilkeler doğrultusunda yönlendirilmiştir. 1940’lı yıllarda ise Batı’dan gelen (Marshall yardımı gibi) maddi katkıların, tarımda makineleşme ve yeni yol bağlantılarının geliştirilmesine yönlendirilmesi kentlerdeki nüfusun kırdan göç ile birlikte artmasına neden olmuştur. Yardımın üretken yatırımlarda kullanılmak yerine nüfusun belli bir azınlığının eline geçmesi toprak spekülasyonlarına yol açmıştır. Yapı yatırımlarına harcanmış olan yardım, kentler için yapı işçisi talebi yaratmış, kırdaki nüfus göç ederek bu talebe karşılık vermiştir.

1950’li yıllar ise kentleşmenin ve sanayileşmenin arttığı dönemlerdir. Sanayileşmenin özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi; yatırımların Batı’ya özellikle de İstanbul’a

yönlenmesine neden olmuştur. Bu durum Batı'nın ve İstanbul'un kontrolsüz büyümesine neden olurken, Türkiye'nin diğer bölgeleri (özellikle de Doğu) ile olan dengesizliğini de artırmıştır. "Büyük kentlerin denetlenemez büyümesi, ciddi biçimde bölgesel eşitsizliklerin ve kırsal kent arasındaki gelişme dengesizliklerinin göstergesidir. Bu dönemde kent planlama anlayışı artık bölgesel anlamda denetlenmeyen ve denetlenmesinden vazgeçilen gelişmenin büyük kentlerde yaratacağı gelişmenin kestirilmesine dayalı hale gelmiştir." 13 Kentlerin kalkınmaya çalıştığı bu yıllarda; ekonomide örgütlenmenin zayıf, hizmet sektöründe aksaklıkların olduğu görülmektedir. Hızla gelişen teknolojinin yardımı ile savaş sonrası kendini toplamaya çalışan sanayi sektörü, daha fazla maliyet üstlenmemek için kırsaldan göç eden düşük nitelikli ve az eğitilmiş nüfusu tercih etmiştir. Sanayileşmedeki bu tutum kırsaldan kente olan nüfus akışını artırmıştır.

60'lı yıllarda ithal ikameci sanayileşme modeli, ticaret sermayesinin sanayi sermayesine dönüşümüne belirli oranda olanak sağlamıştır. Bu dönemde birikim modeli 50'li yıllar boyunca daha çok üç büyük kentte yoğunlaşmış olan ucuz iş gücünün sömürülmesi üzerinde yükselmiştir. Bu birikim modeli iç pazarın genişlemesi ve tüketimin özendirilmesine dayalıdır. (Ateş, 1999: 8).

1960'lı yıllara gelindiğinde sanayileşme ivme kazanmıştır. 1950'li yıllar kırsaldan özellikle büyük kentlere göç eden nüfusun sanayide ucuz iş gücü olarak kullanıldığı dönemlerdir. Ancak bu tutum göçü artırırken, göçle kente gelen nüfusun öncelikle barınma ihtiyacına çözüm sunulmaması, çevre ve kamusal hizmetlerin sunumundaki yetersizlikleri de tetiklemiştir. 1970'lerle birlikte Türkiye'de belediyeçilik anlayışının gelişmesiyle, yerel yönetimlerin yetki ve kapasitelerinin artırılmasıyla beraber sosyal refaha yönelik hedefler ortaya koyulmuş ve kamusal yararlarla yönelik projeler geliştirilmiştir. 80'li yıllar liberal söylemlerin yükseldiği, kamusal hizmet kavramından yavaş yavaş vazgeçilerek özelleştirme uygulamalarının önem kazandığı bir dönemdir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise özelleştirme uygulamalarının hız kazanması ile birlikte ulus ve sosyal devlet anlayışından giderek vazgeçilmiş yarışan kentler ve bölgeler karşımıza çıkmıştır. Ekonomik yapıda ve üretim biçimindeki değişimler toplumsal bir değişimi de zorunlu kılmış ancak Batı'da eğitim ile desteklenerek yüz senede yaşanan kentleşme ve sanayileşme hareketleri ülkemizde eğitim olmaksızın 40–50 sene gibi daha dar bir süreye sığdırılmıştır. Bu durum ise bugünün kimliksizleşen tahrip edilmiş

kentlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. İstanbul bu durumdan en çok etkilenen 3 büyük kentin başında gelmektedir. Ülkemizde 1950’ler sonrasında uygulanan liberal ekonomi politikaları, sanayi kuruluşlarının yer seçimini yönlendirici ülke politikalarını ve bunun yanı sıra tarım politikalarını içermemiş böylece sanayinin belli merkezlerde toplanmasına neden olmuştur.

Sanayileşme; kentlere yönelik iç göç hareketlerini tetiklemiş böylece yeni konut ve sosyal yaşam alanları gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu konuya yönelik tutarlı bir politikanın geliştirilmemiş olması kente gelen nüfusun barınma sorununu kendi olanakları doğrultusunda çözmesini gerekli kılmıştır. Kentler; bu gereksinimlere cevap verebilmek için mevcut dokularını yenileyerek dikeyde yükselip kabuk değiştirmiş, bir yandan da sonradan yasallık kazandırılan imar dışı hareketler sonucu kaçak yapılarla donatılmıştır. Bu durum yeni nüfusun problemlerine geçici çözümler sunarken kentlerin tahrip olmasına neden olmuştur. Sanayileşme ile birlikte uydu kentlerin oluşması söz konusu olmuş, bu durum mevcut kentlerin yatayda yayılımı ile sonuçlanmıştır.

2.3. Kent Planlaması Kuramları

Kentsel planlama teorileri, içerik zenginliği nedeniyle öne çıkmaktadır. Kent planlama teorilerinin bu çeşitliliğinin en önemli nedeni kentsel oluşum biçimlerindeki farklılıklardır. Sosyal alanda ihtiyaçların farklılaşması zamanla teorik farklılıkların da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ersoy, 2007: 115).

2.3.1. Klasik Planlama Kuramı

Klasik yaklaşım, şehrin fiziksel gelişimine bakar ve hangi gelişmenin o şehirde yaşayan insanlar için daha sağlıklı sonuçlara yol açtığına bakar. Klasik planlama teorisi, planlamanın üç aşamada gerçekleştirilmesi gerektiğini öngörmektedir: “Kentın nerede yer alacağı, onunla ilgili etüt ve araştırmaların yapılması”, “Planı yapmak” ve “Planı uygulamak”. Çalışma ve araştırma aşamasında bazı sayısal veriler ön plana çıkmaktadır. Burada şehir planlaması nüfus, trafik ve istihdam gibi faktörler dikkate alınarak nicel veriler kullanılarak yapılmaktadır. Sosyo-ekonomik verilerden çok az yararlanan klasik planlama yaklaşımında, kentın gelecekteki fiziksel tasarımı oluşturulmaya çalışılır (Kaya N., 2002: 71).

2.3.2. Geniş Kapsamlı Kent Planlaması Kuramı

Kapsamlı plan, yerel bir yönetim birimi tarafından hazırlanan ve o yerin fiziki gelişimi ile ilgili alınacak kararlara rehberlik eden resmi bir belgedir (Ersoy, 2007: 116). Şehir yöneticileri bu belgeyi şehirlerinin önümüzdeki 30 yıl içinde nasıl gelişeceğini izlemek için kullanır. Kapsamlı planlama teorisinin en karakteristik özelliği, kapsamlı ve uzun ömürlü olması, kararların kamu yararı ilkesi gözetilerek alınması ve sorunların bütüncül olarak değerlendirilmesidir. Kapsamlı planlama teorisinin kökenleri ABD'dedir.

Kapsamlı planlama kuramının sahip olduğu başlıca özellikler, şu şekilde sıralanabilir:

- Bu yaklaşımda plancılar, planlamayı yalnızca toprak kullanım alanı olarak görmemekte kentlere sahip oldukları fiziksel özelliklerin dışında çeşitli anlamlar yüklemektedirler. Bu bağlamda kentlerin ekonomik, sosyal ve toplumsal yönleri de göz önünde bulundurularak kentsel gelişme ile ilgili politikaların oluşturulması gerekmektedir (Friedmann, 1987: 91).
- Geniş kapsamlı planlama anlayışıyla beraber kentler coğrafi sınırlarının dışına çıkmış çevresiyle, etkileşim kurduğu alanlarla birlikte değerlendirilir hale gelmişlerdir. Kentlerin gelişim süreci içerisinde çevresindeki kentler ve insan toplulukları ile birlikte analiz edilmesi, klasik imar planı anlayışından çıkıldığının bir göstergesidir (Firdin, 2004: 44-45).
- Planlardaki bir diğer önemli nokta, eşgüdümün tek elden gerçekleştirilmeye çalışılmasıdır. Bu durumun en önemli sonucu özelleşmenin ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle geniş kapsamlı modele birçok eleştiri getirilmiştir (Keleş, 1998: 102). Kapsamlı planlama kuramının etkinliğinin tespit edilmesinde, bu kuramın sahip olduğu işlevlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu işlevler şu şekilde sıralanabilir (Ersoy, 2007: 129):
- Kentlerde belirli konularda ve problemlere odaklı bir biçimde düzenleyici nazım planları oluşturulması,
- Sektörel planlarda geliştirilen önerilerin nazım planla olan uyumunun geliştirilmesi,
- Kamu yararını sağlamak amacıyla sektörel planlarda geliştirilen öneriler arasında uyum ve eşgüdümü sağlamak.

Bu temel özellikleri barındıran kapsamlı kent planlaması kuramı hakkında birçok eleştiride bulunulmuştur:

- Söz konusu kuram ile ilgili olarak ilk eleştiri, kamu yararı ilkesi etrafından gerçekleşmiştir. Kamu yararı ilkesi, toplumun tüm amaçlarına hizmet edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fakat geniş kapsamlı planlamada değişmez bir kamu yararı prensibinin benimsendiği söylenemez. Bunun bir sonucu olarak çoğulcu ve bütünlük yapısındaki sistemlerle karşılaştıkça kamu yararının belirlenmesi de daha güç hale gelmektedir (Friedmann, 1987: 94).
- Kent planlaması yapılırken, kentsel topluluklar açısından bazı amaçların belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaç belirlemeleri yapılırken toplumsal değerler de göz önünde bulundurulmalı, bu değerleri ihlal edecek düzenlemelerden uzak durulmalıdır. Kapsamlı planlama yaklaşımına göre amaçların belirlenmesi kolaylıkla yapılabilecek bir iştir. Fakat bir kentte yaşayan insan sayısının fazla olması, amaçların belirlenmesini de zorlaştırabilmektedir. Bireylerin hedefleri, kendi değerlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla kent planlayıcılar da planlamanın amaçlarını belirlerken kendi görüşlerini de ortaya koyabilmekte, kendi değerlerinin etkisi altında kalarak hareket edebilmektedirler (Ersoy, 2007: 47).
- Kapsamlı kurama yönelik getirilen bir diğer eleştiri, planlama-politika ilişkileri üzerinedir. Bu eleştiri, planlamanın yalnızca teknik bir mesele olarak görülmesine yöneliktir. Planlamanın yürürlükte olmasını sağlayan ve denetim yapmakla görevli kişiler siyasal sistemin birer unsuru olan bürokratlardır. Bu planı hazırlayan kişiler ile politikacılar arasında güçlü bir eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Siyasal organların görüşleri alınmadan, toplumun değerleri göz ardı edilerek yapılacak planlama faaliyetlerinin başarıya ulaşmaları mümkün değildir. Kapsamlı planların gerçekçi bir yapıda olmalarının en önemli nedeni, planın uygulanacağı toplumun değerlerine göre şekillenmesidir. Politikacılar ile planlamayı yapan kişiler arasındaki sağlıklı iletişim biçimi, toplumun değerlerinin göz ardı edilmesi problemini de ortadan kaldıracaktır (Sılaydın, 2005: 637).
- Kapsamlı planlama kuramına göre kent planlarının gerektirdiği bilgilerin tamamı, kolay bir biçimde masrafsız olarak elde edilebilecektir. Bu aşamada

bilgi ve haber toplamaya, etüt ve araştırmalarda bulunmaya özen gösterilmemektedir. Bunun 10 bir sonucu olarak çalışmanın sonuçları, rasyonel olmaktan uzak bir nitelik taşımaktadır (Firidin, 2004: 45).

- Kapsamlı planlama yaklaşımına ilişkin beşinci ve son eleştiri, bu kuramın uzun erimli olmasına yöneliktir. Planlamayı yapan kişiler tarafından geleceğe ilişkin yapılan tahminler, kapsamlı planların başarısı üzerinde de direkt olarak etkili olmaktadır. Geleceğe ilişkin tahminlerde süre ne kadar uzarsa tahminlerdeki yanılma payı da o derecede artış göstermektedir. Uzun süreç içerisinde toplumsal gelişimin ve değişimin artması, geleceğe ilişkin öngörülerde bulunma imkânını azaltmaktadır. Bu sebeple bazı planlayıcılar, uzun süreli planlamalar yerine kısa süreli planlamalar yapılması gerektiğini belirtmektedir (Keleş, 1998: 104).

Kentlerde de ortaya çıkabilecek bu özellikler şu şekilde ifade edilebilir (Ersoy, 2007: 161):

1. Ortak değerlerce yönlendirilme,
2. İşbirliği-katılımcı yöntem,
3. Tematik bir yaklaşım,
4. Süreç ile sonuçların birleştirilmesi,
5. Yer aldığı bölge ile beraber bir değerlendirmeye tabi tutma,
6. Yeni sunum biçimleri.

2.3.3. Çoğulcu ve Savunmacı Planlama Kuramı

Bir şehirde farklı sınıf yapılarından çok sayıda insanın olması, tüm bu farklı toplulukların dikkate alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Her grubun farklı ihtiyaçları vardır. Toplumların, özellikle de yoksul ve sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaçlarının karşılanması, sağlıklı bir toplumsal doku ve kent için mutlak bir gereklilik olarak öne çıkıyor. Çoğulcu ve savunmacı planlama teorisi 1960'lar-70'lerde ABD'de geliştirildi (Şimşek, 2015: 11). Çoğulcu ve savunmacı planlama kuramının sahip olduğu başlıca özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Toplum içerisindeki farklı gruplar için alternatifler üretilmekte, konuyla ilgili olarak halk bilgilendirilmektedir.

- Kamu görevi olarak yapılan plan ile diğer grupların yaptıkları planlar arasında bir rekabet oluşturularak kalitenin artırılması sağlanmaktadır.
- Kamu görevi olarak hazırlanan planları beğenmeyen ve bu planları eleştirenler aynı zamanda daha iyi bir planlamayı sunma gibi bir yükümlülük altına girerler.

Bu kuramın kurucusu aynı zamanda bir avukat olan Davidoff (1965)'tur. Davidoff, çoğulcu ve savunmacı planlamayı, “kent planlamacılarının pazarlık gücü olmayan bireyleri ve grupları da temsilci olarak planlama sürecine dâhil etmeleri ve onlar adına pazarlık yapmaları” şeklinde tanımlamaktadır. Bu eleştiriler şu şekilde özetlenebilir: (Ersoy, 2007: 208).

- Kamu yararı unsurunun planlayıcılar tarafından göz ardı edildiği ve planlama stratejilerinin belirsiz olduğuna ilişkin eleştirilerde bulunulmuştur.
- Kentteki bireyler kırsal alandaki insanlara kıyasla teknik bilgi ve siyasi güç bakımından daha avantajlı konumda olabilmektedir. Bu durum da fırsat eşitliğinin olumsuz bir biçimde etkilemektedir.
- Toplumsal tutarsızlık ve istikrarsızlık gibi problemlerle karşı karşıya kalılabilmektedir.
- Çoğulcu planlama yaklaşımında hâkim olan siyasal ve ekonomik gücün belli merkezlerde yoğunlaşmasına ilişkin düşünce, halkın yönetime ve yöneticilere yabancılaşmasına neden olmaktadır.

2.3.4. Adım Adım Planlama Kuramı

Aşamalı planlama teorisi, 1950'lerin ikinci yarısında Lindblom tarafından geliştirildi. Lindblom'un teorisi, kapsamlı planlamayı ağır bir şekilde eleştirdi. Bu eleştirinin odak noktası, kapsamlı planlamanın taviz vermeye istekli olmadığıdır. Kapsamlı, tavizsiz planlamada, tartışılmaya değmeyen bazı maddeler ayrıntılı olarak tartışıldı ve bazı gereksiz veriler toplandı. Yapılması gereken kurumsallık çerçevesinin dışına çıkarak piyasa sistemini kullanarak her adıma uygun yeni bir tavır geliştirmektir. Lindblom'a göre bu, aşamalı veya aşamalı ilerleme yoluyla sağlanabilir (Sılaydın, 2005: 638).

2.3.5. Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı

Geleneksel planlama yaklaşımlarının kentteki önemli sorunları çözmekten uzak olduğu ortaya çıkınca stratejik planlama yaklaşımı tartışıldı. Bu planlama yönteminin kökeni 1960'lara kadar gitmektedir. Avrupa'da refah devleti anlayışının hâkim olmasıyla birlikte stratejik mekânsal planlama anlayışı başlamıştır (Ersoy, 2007: 234).

2.4. Kentsel Planlama Çeşitleri

Günümüzde imar hukuku pek çok kurum ve kuruluşun sorumluluğundadır. Bu konudaki temel mevzuat ise 6698 sayılı İmar Kanunu'dur. 3194. 3194 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler, fiziki plan tabakalaşmasına ve bu planların yapımına ve ruhsatlandırılmasına ilişkin birçok izin kural ve yükümlülüğünü ortaya koymaktadır (Ersoy, 2007: 42). İmar Kanununun “İmar planlarına ilişkin esaslar, planlama kademeleri” başlıklı 6. maddesi, “Kapsadığı alana ilişkin planlar ve amaçları; “Bölge Planları” İmar planları, “Nazım İmar Planları” ve “Uygulama İmar Planları” olarak oluşturulur. Diğer bir deyişle, mekansal planlar iki ana başlık altında tanımlanmaktadır, ancak şu kavramlar açıkça kullanılmamaktadır: üst ölçekli planlar (bölge planı) ve alt ölçekli planlar (imar planları) (Ersoy, 2006: 217).

1994 yılında yürürlüğe giren 540 Sayılı “Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” de DPT’nin görevleri düzenlenmiştir. Bu Kararnameye göre bölge planlarının hazırlanması da DPT’nin görevleri arasında yer almaktadır. Fakat “Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü”nün görevlerinin açıklandığı 14.Madde’de Müdürlüğe, “il ve ilçe bazında araştırma ve planlama çalışmaları yapmak, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bu konularda yapacakları çalışmaların Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarla tutarlılığını sağlamak, yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmaları koordine etmek, kalkınma ajanslarının genel koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, yerel istihdamın ve girişimciliğin geliştirilmesi çerçevesinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, esnaf ve sanatkârların ve kırsal kesimin sorunlarına yönelik politikalar geliştirmek, kurumsal ve hukuki düzenlemeler ile ilgili görüş vermek, uygulamayı yönlendirmek, kalkınmada öncelikli yöreleri ve ihtiyaçlarını tespit etmek, bu yörelerin özelliklerini dikkate alarak daha hızlı bir gelişme sağlanması amacıyla gerekli çalışmaları yapmak,

bölgesel kalkınma projeleri ile ilgili koordinasyonu sağlamak ve görev alanına giren konularda görüş vermek ve uluslararası kuruluşlarla temas ve müzakerelere iştirak etmek” gibi görevler verilmiştir.

Metropolitan alan, “yoğunluğu yüksek seviyelerde olan büyük bir merkez ve onun çevresinde yer alan ve merkezle kuvvetli bağlara sahip olan daha küçük boyuttaki yerleşim alanlarının oluşturduğu, gelişmiş bir toplumsal alan” şeklinde tanımlanabilir.

İmar Kanununun 9. Maddesinde,

Bakanlık gerekli görülen hallerde, kamu yapıları ile ilgili imar planı ve değişikliklerinin, umumi hayata müessir afetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Kanununun uygulanması amacıyla yapılması gereken planların ve plan değişikliklerinin, birden fazla belediyeyi ilgilendiren Metropolitan Alan Planlarının veya içerisinden veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme planlarının tamamını 18 veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re’sen onaylamaya yetkilidir hükmü yer almaktadır (Ersoy, 2006: 217- 218).

Çevre Düzeni Planlarının içeriği bu planları da kapsayacak biçimde tanımlanmıştır. Buna göre,

Çevre düzeni planının sınırlarının, yönetsel mekânsal ve işlevsel bütünlük arz eden bir veya birden fazla il sınırları bütünü veya bir kısmını kapsayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Planlar, ilgili kurum ve kuruluşlarla ve plan kapsamındaki ilgili idarelerle işbirliği sağlanarak Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır... Kentsel gelişme alanı ihtiyacının büyükşehir belediye sınırları ve mücavir alan sınırları dışında karşılanma gereği halinde, kent bütünü, kentsel gelişme alanını ve bu alanlarla bütünlük gösteren alanları kapsayan çevre düzeni planları, Bakanlığın koordinasyonu altında, ilgili büyükşehir belediyesi ve valilikçe ortaklaşa yapılır. hükmü bulunmaktadır.

2.4.1. Çevre Düzeni Planları

Çevre Düzeni Planı, konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler ile kentsel kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesini sağlayan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen yönetsel, mekânsal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırlar içinde, varsa bölge planı kararlarına uygun olarak yapılan, idareler arası koordinasyon esaslarını belirleyen, 1/ 25 000, 1/50 000, 1/100 000 veya 1/200 000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan plandır. (Ersoy, 2006: 221- 222).

2.4.2. İmar Planları

Yönetmeliğin 3. maddesinde söz konusu plan türleri için yapılan tanımlar şu şekildedir; Nazım İmar Planı:

Onaylı halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olan, varsa bölge ve çevre düzeni planlarına uygun olarak hazırlanan ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere 1/2000 veya 1/5000 ölçekte düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporu ile bir bütün olan plandır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde belirtildiği haliyle belediyelerin; altyapı, üstyapı, sosyal hizmetler ve kentte ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi pek çok sorumluluğu vardır. Aynı kanunun 73. maddesinde belediyelerin belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbir almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulama yetkisi tanınmıştır (5393 Sayılı Kanun, 2005). Belediye kanununda belirttiği gibi, belediyelerin kentlerin biçimlenmesinde merkezi yönetimlerin tanımladığı çerçevede oldukça etkin görev ve sorumlulukları vardır. Kanunların verdiği yetkiyle kent mekânı üzerinde fiziksel müdahale yetkisine sahip oldukları için belediyeler, kent kimliğinin değişim ve gelişim sürecinde doğrudan rol oynamaktadırlar. Belediyelerin kente yaptıkları her müdahale kentin tarihsel süreç içerisinde oluşmuş kimliğine bir etki yaratmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler, kentlerin üzerindeki değişim ve gelişimi planlama mekanizması ile yönlendirmektedirler. Planlama; en geniş tanımıyla gelecek için karar verme sürecidir. Kent planlama ise ünlü kent bilimci Thomas Adams'ın tanımıyla; "toplumsal ve iktisadi gereksinimleri göz önünde bulundurarak kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine bir yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim, bir sanat ve uğraş alanıdır" (Keleş, 2005:114).

Ülkemizde planlama mekanizmasını yönlendiren yasal mevzuat irdelendiğinde; aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi pek çok yasal düzenlemenin sonucunda pek çok farklı türde planı pek çok farklı kurumun hazırlama ve onama yetkisi bulunmaktadır.

Bu nedenle planlama sisteminde bir yetki karmaşası hâkimdir. Planlama sisteminin parçacıl olması kentlerin kimliğinin korunmasında ve değişerek gelişmesinde en önemli engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Planlama sistemindeki karmaşa, süreçlerin uzaması gibi nedenlerden ötürü orta ve uzun erimli planların yerine hızlı çözüm üreten kentsel müdahaleler kentlerin geleceğini şekillendirmekte (Keleş, 2006:259); bu süreç ise kentleri ve kent kimliğini tehdit etmektedir Çünkü kentlerin geleceğini şekillendirmesi gereken planlar; bütünsel anlamda aynı dilde bir karar geliştirmedikçe pek çok etmenden ve uzun bir süreçte oluşan kent kimliğinin sürdürülebilirliğinden söz etmek mümkün değildir. Daha açık bir ifadeyle; ülkemizdeki planlama anlayışının hantal yapısı kentlerin gelişiminin gerisinde kalmaktadır. Hızlı büyüyen ve küreselleşen dünyada gelişimin sonucu olarak karşımıza ekonomik, demografik ve toplumsal anlamda pek çok değişim yaşanmaktadır. Tüm bu değişimlerin mekâna yansımalarının da hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için en önemli araç; üst ölçekli yaklaşımla geniş bir kapsamda üretilmiş planlar yerine büyük ölçekli kentsel projeler olmaktadır. Büyük ölçekli kente müdahale eden araçlar olarak karşımıza çıkan kentsel projeler tarihi kent merkezlerinde; doku, panorama, mimari elemanlar, sembol mekânlar ve sosyal doku üzerinde değişim gerçekleştirerek kent kimliğinin korunmasını tehdit etmektedir (Eryazıcıoğlu ve Markoç, 2014:7).

PLANLAMA DİSİPLİNİNDE İDARİ VE YÖNETSEL BOYUTUN ÇERÇEVESİ				
PLANLAMA YETKİSİ OLAN KURUM	ONAYLAYAN KURUM	YETKİ KAPSAMI	YASAL DAYANAK	
KALKINMA BAKANLIĞI	TBMM	ÜLKE KALKINMA PLANI	3067 SAYILI KANUN	
KALKINMA BAKANLIĞI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	ONAYLAYACAK KURUM YASALARDA BELİRTİLMEMİŞ	BÖLGE PLANI	3194 SAYILI İMAR KANUNU	
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI MEKÂNSAL PLANLAMA MÜDÜRLÜĞÜ	ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	ÇEVRE DÜZENİ PLANI	644 SAYILI ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI'NIN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME	
VALİLİK veya BELEDİYE	İL GENEL MECLİSİ VEYA BELEDİYE MECLİSİ	İL STRATEJİK PLANI	5302 SAYILI İL ÖZEL İDARESİ KANUNU VE 5393 SAYILI BELEDİYE KANUNU	
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VEYA BELEDİYELER	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, BELEDİYELER	NAZIM İMAR PLANI	5216 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU YA DA 6360 SAYILI KANUN	
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ , BELEDİYELER VE BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA VALİLİK	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ , BELEDİYELER VE BELEDİYE SINIRLARI DIŞINDA VALİLİK	UYGULAMA İMAR PLANI	5216 SAYILI BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU, 6360 SAYILI KANUN VE 3194 SAYILI İMAR KANUNU	
TURİZMİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ DIŞINDA ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI BAKANLIĞI	ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KIYILARDA YAPILACAK UYGULAMA İMAR PLANI	3621 SAYILI KIYI KANUNU	
TURİZMİ GELİŞTİRME BÖLGELERİNDE KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	BAKANLAR KURULU	KIYILARDA YAPILACAK UYGULAMA İMAR PLANI	3621 SAYILI KIYI KANUNU	
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI'NA BAĞLI DEVLET SU İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI	SULAMA PROJELERİ, SULAMA ALANLARINDAKİ MEVCUT PARSELLERİN TAMAMINI YA DA AKSAMINI GÖSTEREN PLAN VE POJE YAPMAK	6200 SAYILI DEVLET SU İŞLERİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜNÜN TEŞKİLAT VE VAZİFELERİ HAKKINDA KANUN	
KORUMA KURULU	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KORUNMASI GEREKLİ KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ, KORUNMA ALANLARININ TESPİTİ ve BU ALANLAR İÇİNDE İNŞAAT ve TESİSAT YAPILIP YAPILAMAYACAĞI KONUSUNDA KARAR ALMA YETKİSİ	2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNU	
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	KÜLTÜR VE TURİZM BÖLGELERİ VE GELİŞİM BÖLGELERİ VE TURİZM MERKEZLERİ İÇİNDE HER ÖLÇEKLİ PLAN	2634 SAYILI TURİZM TEŞVİK KANUNU	

Tablo 2.1. Planlama disiplininde idari ve yönetsel boyutun çerçevesi
Kaynak: (Kösten, 2015:259- 269)

Özetle; kentsel gelişme dinamiğini büyük ölçekli kentsel projeler sağlamaktadır. Üretilen her proje bir ya da birden fazla kent kimliği ögesini tehdit etmektedir. Başlangıçta yalnızca mekâna müdahale edildiği düşünülen bu projeler uygulama sürecinde ve sonrasında da pek çok sosyal etkiyi beraberinde getirmektedir. Ülkemiz özelinde bu sosyal etkiler; Tarihi Yarımada’da Kentsel Dönüşüm Projeleri’nde yerel halkın yerinden edilmesini, İstanbul Kapalı Çarşı’nın yakınında pek çok alışveriş merkezinin inşa edilmesiyle birlikte geleneksel çarşıların önemini kaybetmesi gibi tartışmaları beraberinde getirmektedir (Kösten, 2015:259- 269).

2.5. Kent Kültürü

Kentler, bir arada yaşamının maddi faydalarının yanı sıra, aidiyetten kaynaklanan fikir birliğinin sembolleridir; İnsanın yeryüzündeki varlığının belgesi, hayatının ve eserinin eseri, zamanının maddeleşmiş ürünüdür. Şehir; sosyo-kültürel düzey, ekonomik yapı ve büyüklük gibi sosyal ve ekolojik kavramlarda diğer yerleşim yerlerinden farklılık gösterir; Çevresi ile sürekli temas halinde olan, yaşayan, dinamik, güçlü ve durdurulamaz bir organizmadır (Birlik, 2006: 32-34).

Kentler, kültürlerin etkileşiminin üst düzeyde deneyimlenebildiği ve kültürün maddi izlerinin iyi gözlemlenebildiği yerlerdir. Kentsel mekan, kültürün mekandaki fiziksel ve sosyal yansıması; İnsanların günlük aktivitelerini gerçekleştirdikleri, birbirleriyle etkileşimde bulundukları ve belirli önemli anlarda bir araya geldikleri yaşamın ortak temelidir. Bu işleviyle kentsel mekanlar, kültürün çeşitli şekillerde görülebildiği alanlar haline gelir (Demirsoy, 2006: 20-23). Kişilerarası ilişkilerde her türlü karşılıklı iletişim, her türlü davranışsal ve yaratıcı alışkanlıklar, tüm manevi ve maddi mallar kültür olarak ilan edilir (Uygur, 1996: 10).

Türk Dil Kurumu’na göre kültür; “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içindeki bütün maddi ve manevi değerleri yaratmada, bunları gelecek kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2017).

2.6. Kent Kimliği

Kimlik kelimesinin sözlük anlamı: “Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünüdür” (Es, 2007: 41). “Kimlik; doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi başka canlı veya objeden ayıran, öncelikle onun görsel, işitsel vb. diğer

duyularla algılanan, kendine özgü olma durumudur.” Bu noktada önemli olan benzerleri arasında kıyaslama yapıp onu farklı kılan özellikleri ile algılanıyor olmasıdır. (Keleş, 2006: 14)

Çöl (1998:14) kent kimliğini;

Kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo - ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.

şeklinde tanımlamaktadır.

“En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların ‘kimsiniz, kimlersiniz?’ sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır.” (Alver, 2012: 21). O halde kimliği ortaya koyarken kendinde olan özellikler dışında olmayanlarında ayırtına varmak gerekiyor.

Kevin Lynch’e (1981) göre: “kimlik; bir nesnenin diğer nesnelerle arasındaki, fark edilebilir kendine özgü olma durumudur. Kimlik diğer varlıklarla eşitlik anlamında değil bireysel veya teklik anlamında kullanılır. Kimlik elemanları, kentsel algılama ve kentsel imajın esas belirleyicisidir.” (Akt.Keleş, 2006: 14). O halde kimlik bireysellik ve tek olma kavramlarıyla özdeşleşmekte tipleşme ve standartlaşmanın tam tersi özgünlük ve kendine has olma durumuyla örtüşmektedir.

Mekânın somut olarak hissedebildiğimiz birçok ögesi yerin kimliğini oluşturmaktadır. Ancak;

Bir kentin kimliği her şeyden önce, insanların bu kente yükledikleri bir kimliktir. Zira bir kentin benlik/kimlik kavramı, ancak bu kentle ilgili insanların ürettikleri veya taşıdıkları bir zihinsel yapı olarak düşünülebilir. Kuşkusuz bu zihinsel yapının içerdiği imaj veya temsiller, bir kentte vücut bulur (Bilgin, 2011:39).

Bilgin’in tanımına göre kent kimliğini yerin kimliğinden ayıran en önemli nokta, yerin fiziksel yapısı kadar o fiziksel yapıyı kullanan insanların o yerle bütünleşebilmesi, bireylerin yere anlam yükleyebilmesidir.

Kent tıpkı büyük ölçekli bir yapı gibi, fakat daha uzun mesafe ve zaman aralığında algılanabilen bir mekân kurgusudur. Kent fiziksel çevresi dışında sosyal, kültürel, ekonomik, politik gibi bir takım toplum kökenli bileşenlere de

sahiptir ve bu bileşenler kent kimliğine farklı boyutlarda nitelikler kazandırır. (Çöl, 1998:14).

Kişilerin toplumsal davranışlarını yönlendiren gelenek ve görenekler, inançlar, toplumsal deneyimler, ekonomik ve politik yapıdır. Bu faktörlerin tamamı toplumun sosyo-kültürel yapısını oluştururken kentsel kimlik üzerinde de etkin rol oynar. Kısaca kentsel kimlik; o toplumun mekândan algıladıklarının ve beklentilerinin bütünü olup o toplumu etkiler yönlendirir ve onlardan etkilenir. Kentin doğal çevresi, coğrafyası, tarihi birikimi, yasal, yönetsel ve ekonomik yapısı toplum yapısı ile birleşerek pek çok bileşenli kimlik kavramını ortaya çıkarır.

Kimlik, sonradan edinilebilen veya yapay olarak ortaya çıkabilecek bir vasıf değildir. Ancak; geçmişe dönük bir denemenin yapıldığı güne gelinceye dek içinden geçilen sürecin, ne verdiği, nasıl bir kültüre sahip olduğu, ne kadar doymuş olduğuyla ilişkili bir dönemin sonucu ortaya çıkan bir yapıdır. (Tekeli, 2011: 61).

Şahin'e (2010:36) göre;

Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdan mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

“Kentler özgün karakterleri ile kimlik kazanırlar. Mimari ve kentsel açıdan özgün tanınan karakterlerini kaybeden kentler ise herhangi bir kent, köy veya yerleşim kimliğine bürünürler ve hatta kimlik karmaşasına düşerler.” (Bilgin, 2011: 28).

Her parçanın kendi görsel karakteri ve farklı kimliği vardır. Kent kimliği o kenti oluşturan parçaların bütününe kimliklerinin bir potada eritilmesi sonucunda ortaya çıkar. Bu canlı organizmanın kimliğinin oluşmasında da hem onu oluşturan hem de onun içini dolduran tüm faktörlerin doğrudan ya da dolaylı olarak katkısı vardır. “Kent kimliğini, kentteki değişimler ve değişkenler olduğu kadar, sabit değişmezler de belirler. Kişiler ve yerler arasındaki ilişkiler kültürel, sezgisel ve fiziksel değerlerin karmaşık etkileşimlerinin sonucudur. Şehirselleşme ve kent dokusu bu ilişkilerin yansımasıdır.” (Alver, 2012: 22).

Mekânsal kimliğin kurgusunda; bireylerin (kullanıcıların) mekâna atfettiği farklı kimlikler kullanıcıların algısal ve bilişimsel özellikleri olduğu kadar, bireylerin oluşturduğu toplumda meydana gelen tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik süreçlerle de ilgilidir. Kimlik bizim mekândaki deneyimlerimizin temelini oluştururken, bu deneyimleri (yaşamsallaştırmaları) aynı zamanda hem etkiler hem de onlardan etkilenir.

Bireylerin deneyimleri ve kültürel birikimleri mekânın oluşmasında ve algılanmasında etkilidir. (Bilgin, 2011: 28).

Kentsel kimlik açısından kültürün insan çevre ilişkilerinin hareket noktası olan eylemlere kaynak oluşturduğu bilinmektedir. Aynı zamanda kültür, bireyin çevreyi algılamasında da temel filtre görevini görür. Algılama Süreci;

1. Gerçek Dünya
2. Kültürel İmge
3. Bireysel İmge
4. Algılanan Dünya şeklinde gerçekleşmektedir. (Oktay, 2011: 10).

Kenti yalnızca en, boy, yükseklik ve zamandan oluşan dört boyutlu bir şemayla tanımlamak yetersizdir. Kentte, insanın algı-sezgi almaçları ile kavradığı, bilgi birikimi, deneyimi, kültürü ile değerlendirdiği daha birçok öğeden oluşan gizli-açık mesajlar vardır ve toplum kökenli bu mesajlar kentin kimliğinin oluşmasında söz sahibi ana unsurlardır. (Bilgin, 2011: 39).

Farkında olunsa da olunmasa da her kentin bir kimliği vardır. Bu kimlik 'kimliksizleşme' olarak da karşımıza çıksa, bu değişkenlik, tanımsızlık bile bir kentin kimliğinin bir parçası olabilir. Bir kenti diğerinden farklı kılan nedir? Kent hangi özelliği ile tanınmaktadır? Hiçbir özellik taşınamasına rağmen 'şu' kent insanları neden etkilenmektedir? Bütün bu soruların cevabını kimlik oluşturmaktadır. (Bilgin, 2011: 39).

Kentsel kimlik karmaşık bir yapıya sahip olmasına rağmen kentlerin belirgin, öne çıkan özellikleri bu kentlerin kentsel kimlikleri için belirleyici olmaktadır. Bazı kentler coğrafi özellikleri ile kimlik kazanırlar. İstanbul Boğazı ile Venedik kanalları ile tanınır. Bazı kentler için iklim özellikleri kimlik belirleyicisi olabilir: Londra sisi ile tanınan bir kenttir. Anıt yapıları veya kentsel silüetinde belirleyici olan yapıları ile özdeşleşen kentler vardır: New York, Manhattan gökdelenleri; Moskova, Kremlin Sarayı; İstanbul, camileri; Paris, Eiffel Kulesi ile birlikte anılırlar. Bazı kentlerin isimleri söylendiğinde bazı meydan ve sokakları çağrışırlar: Venedik S. Marco Meydanı, Paris Champs Elysées Bulvarı; Londra- Hyde Park bu tutum için iyi örnekleri oluştururlar. Bazı kentlerde ise kentsel kimliğin oluşumunda folklorik ve/veya sosyo-kültürel özellikler daha öne çıkmaktadır. Örneğin Viyana valsleri; Rio, karnavalı ile bu türden kentlerdir. (Suher, 1991:54).

Kentsel kimlik kavramından bahsederken onun bileşenleri olan kent imgesi (imajı) ve kent kişiliği kavramlarından da bahsetmek gerekir.

2.6.1. Kültürel Bir Mekan Olarak Kent

“İmge; karşılıklı ilişkiler sonucu çevreden ortaya çıkan verileri anlık filtrelerden geçirerek insanın algılamasıdır, imge kişiden kişiye değişebilir.” Kent imgesinde bireysel algılama ön plana çıkar. (Aktaş, 2018). “Eğer kentin birbirleriyle bağlantılı olan farklı kısımları bir süreklilik modeli gibi anlaşılıyorsa, kent her gözlemcide güçlü bir imaj (imge) uyandırır.” (Çamdereli, 2006: 237).

Kişilik (karakter), yapısı, toplumsal anlamda nesnel, gözlemlenebilir bir gerçeklik alanı olarak anlaşılırsa; kişilik bu gerçekliğin dışı vurması; imge bu gerçekliğin dışardan algılanmasıdır. Bu bağlamda kimlik ve imge özdeş değildir. Kimlik varlığın kendisini tanımlaması, imge bu varlığın dışardan algılanmasıdır. Kişilik, imge ve kimlik birbirlerinden bağımsız olarak değişebilir. (Güçlü, 2014: 270).

Bir kentin kimliği, kentte yaşayanların kente yükledikleri değerler, amaçlar kümesidir. Kimlik kentte var olan ile kente yüklenen değerlerin harmanlanıp idealleştirilmesidir.

Kimlik, kente yakıştırılan olmakla beraber belki daha sonra gerçekleştirilecek belki de hiç gerçekleşmeyecek potansiyel bir proje olma niteliği taşımaktadır. Oysa kentin kişiliği daha çok gözlemsel olarak dış dünyaya dayanarak ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Kentin kişiliğini ona yakıştırılan özellikler değil, doğrudan onda gözlenenler oluşturmaktadır. (Taşçı, 2012: 266).

O halde kent kişiliğini kentte mevcut olanlar, kent kimliğini ise kentte mevcut olanlar ile olmasını istediklerimizin kafamızda oluşturduğu bir yansıması olarak tanımlayabiliriz.

Biz kentlerin görgül özelliklerinden ve o kentlerde yaşayarak elde ettiğimiz deneylerden giderek o kentlerin kişiliklerini saptarız. Oysa o kentin kimliğini saptarken gene görgül saptamalardan yola çıkarız, ama salt bu saptama ya da bu saptamaların sınıflamasıyla yetinmeyiz, onu aşarak, kente ayrıca bir olumlu değerler ve amaçlar kümesi yükleyerek kimliğinden söz ederiz. Böylece kimlik bir anlamda o kentte yaşayanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir proje haline gelir. O kenti ve o kentte yaşamayı anlamlı hale getirir. (Güçlü, 2014: 280)".

Tüm bunlardan yola çıkarak söyleyebiliriz ki kentsel kimlik kentlinin ileriki zamanlar için kentin kişiliği olmasını beklediği haldir ve bu kavram aslında geleceğe atıfta bulunmakla birlikte umut da içermektedir.

Kentler özgün karakterleri ile kimlik kazanırlar. Kentsel kimlik, karmaşık bir yapıya sahip olmasına rağmen, kentlerin belirgin, öne çıkan özellikleri bu kentlerin kimlikleri için belirleyici olmaktadır. Kent imajı, kent kimliğinin tanınmasındaki en önemli etkidir. Görsel ağırlıklı algılamaya dayalı kent imajı, insanın çevreyi nasıl tanımladığına bağlıdır. (Sennett, 2013: 13).

Kentlerin kişilik yapıları yani içinde var ettikleri vardır. Bunların birey ya da toplum tarafından algılandığı hali ise kentlerin imajını ortaya koyar. Kentlerin kimlikleri, o kentte yaşayanların o kentin karakteri doğrultusunda ona atfettikleri değerler bütünü olup, ileride o kentin olmasını düşledikleri halidir.

Kentlerin belirli bir imajı olmalıdır. Bu imaj o bölgenin yaşam biçimi hakkında da ipucu verir. Kenti oluşturan her bileşenin (yol, cadde, meydan, sokak vb.) kent imajında bir yeri vardır. Kentsel imaj; kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duysal ve düşünsel izlerdir ve bu izler de kent kimliğinin tanımlanmasındaki en önemli adımdır. (Sennett, 2013: 13).

Kent kimliği; kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkardığı anlam yüklü bütünlüktür. (Harvey, 2013: 18).

Kentin kişiliği, kentin karakterini yansıtır. Mevcut olan durumunu ortaya koyar. Kent imajı; kent kişiliğinin insanlar tarafından algılandığı, yorumlandığı halidir. Kent kimliği ise tüm bunların ötesinde kente yüklenen anlamlar, kenti görmek istediğimiz üst seviyedir. Ancak giderek karmaşılaşan yaşamdan, etkileşimden, hızlı ve sürekli değişen tüketime yönelik beklentilerden kimi kentler de nasibini almıştır. Beklentilere cevap verebilmek ve hızlı değişime ayak uydurmaya çalışmak sonucunda kentlerin, geçmişten bu güne kadar taşıdığı doğal kimliği bozulabilmekte, betonlaşmakta, tarihi dokusu zarar görmekte ve hatta kimiksizleşmektedir.

Sonuç olarak sanayileşme ile birlikte kentlerde meydana gelen işlev değişimi, kentlerde göç ile artan nüfus hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Bu hızlı nüfus artışına ve bu nüfusun beklentilerine cevap vermekte zorlanan kentler de ise sağlıklı ve güvensiz ortamlar oluşmuş ve kentsel alanın yok olma limitine ulaşması gündeme gelmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan ve 1980'li yıllara kadar yaşanan süreçte meydana gelen hızlı kentleşme, kentin mekânsal yapısında değişim, kentsel alanlarda nüfus yoğunlaşması gibi faktörleri beraberinde getirip kentsel çevrede fiziksel köhneleşme

yaratmış, kentler bu hızlı değişime uyum sağlayamamış ve kimlikleri zarar görmüştür. Günümüz şehirleri giderek birbirlerine benzemekte, ‘aynılaşmaktadırlar’.

A.Toffler’ın (1992) dediği gibi ‘Değişmeyen tek şey değişimdir’. Elbette kentlerin kimliklerinin de değişmemesini geçmişten bu güne aynı kalmasını beklemek ütopyadan başka bir şey olamaz. Kentli ve kent birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen kavramlar olarak karşımıza çıkar. Kent ve kentlinin arasında gelişen bu interaktif ilişki kent kimliğine de yansır. Her şeyden önce değişen toplum yapısı ve değişen dünya koşulları kentsel kimlik değişimini zorunlu kılar. Bu noktada unutulmaması gereken kent kimliğinin dinamik ve sürekli gelişen bir yapı olduğudur. Ancak önemli olan bu değişimin sindirilerek bir sürece yayılması, bir kırılma noktası şeklinde olmadan olağan bir süreçte doğallığıyla gerçekleşmesidir. (Akt.İmamoğlu, 2003: 77).

Kent kimliği kavramı üzerine yapılan bu tartışmalardan yola çıkarak Çizelge 1’de ifade edildiği haliyle kent kimliğini açıklayan tanımların içerdikleri kavramlar mekânsal ve sosyo - kültürel olmak üzere iki alt başlık altında toplanmaktadır. Bu kavramlar kent kimliği tanımında kullanıldığı gibi aynı zamanda kent kimliğini oluşturan öğelerin neler olduğuna da işaret etmektedir.

KENT KİMLİĞİ TANIMLARINDA KAVRAMLARIN DAĞILIMI		
TANIMI YAPAN	MEKÂNSAL İÇERİKLİ	SOSYO-KÜLTÜREL İÇERİKLİ
Demirseren (1996)	Coğrafi İçerik, Mimari Yapı	Kültürel Düzey, Yerel Değerler, Yaşam Biçimi
Sam Sam(2012);Alver (2012)	Mekânlar, Sokaklar, Köprüler, Meydanlar, Anıtlar, Yollar, Konutlar	Kazanılmış ya da Kaybedilmiş Savaş, Türkü, Yemek, Kent Hafızası
Keleş (2008)	Kentsel Doku	Kültür Varlığı
Çöl(1998)	Kent İmajı, Ölçek, Özgün Nitelik, Fiziksel, Biçimsel Faktörler	Geçmişten Geleceğe Ulaşan Tarihsel Süreç, Kentliler ve Yaşam Biçimleri, Sürekli Gelişim
Tekeli(2011); Alver (2012)	Yapı	Nüfus, Toplumsal Alt Grup, Toplumsal ve Kültürel Süreç
Alver (2012)	Fiziki Çevre, İmaj	İnsan ve İnsanın Fiziksel Çevreye Yükllediği Anlam
Proshansky, Fabian ve Kaminoff (1983); Bilgin (2011)	Mekân	Mekân Üzerinde İnsanın İnşa Ettiği Yaşam Alanı
Relph (1976); Oktay (2011)	Topoğrafya, İklim, Bitki Örtüsü, Coğrafi Konum, Konut Dokusu, Sokaklar, Yapılar, Açık Alanlar, Somut Çevrenin Yansıması	-
Suher (2006); Ilgar (2008)	Coğrafi Konum ve Yapı, Mimari Doku	Kültürel Bileşenler, Yerel Değerler, Yaşayış Biçimi, Tarihsel Birikim, Değişen Toplumsal Kültür Yapısı, Mevcudun Değişimi
Şahin (2010)	Özgün Nitelik, Fiziksel Yapı, Biçimsel Yapı, Makro ve Mikro Ortam	Tarihsel, Yönetimsel, Toplumsal Yapı, İnsan-Çevre Etkileşimi

Tablo 2.2. Kent kimliği tanımlarında kavramların dağılımı

Kaynak: Aydoğan, 2001:13

2.6.2. Kimlik Kavramının Kent Üzerine Etkileri

Günümüzde kent ve çevreyle ilgilenen tüm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konu; yeryüzünde bulunan bütün yerleşmelerin ya da kentlerin hepsinde farklı bir imajın algılandığı sorunudur. Şehircilik biliminde gerek tasarımcılar, gerek planlamacılar, gerekse korumacılar olsun; her kentin kendine özgü bir yaşayışı, iskelet sistemi, fiziksel ve sosyal yapısı olduğu konusunda ortak bir görüşte birleşmektedirler.

Bu ortak görüş ise kent kimliğinin oluşum nedenlerini doğurmuştur. Konuya açıklık getirebilmek amacıyla tüm uzmanlar bir tanım getirme zorunluluğu duymuşlardır. Her kentte farklı algılanan bu oluşumu da kısaca ‘Kent Kimliği (Urban Identity)’ olarak tanımlamışlardır. (Aydoğan, 2001:13).

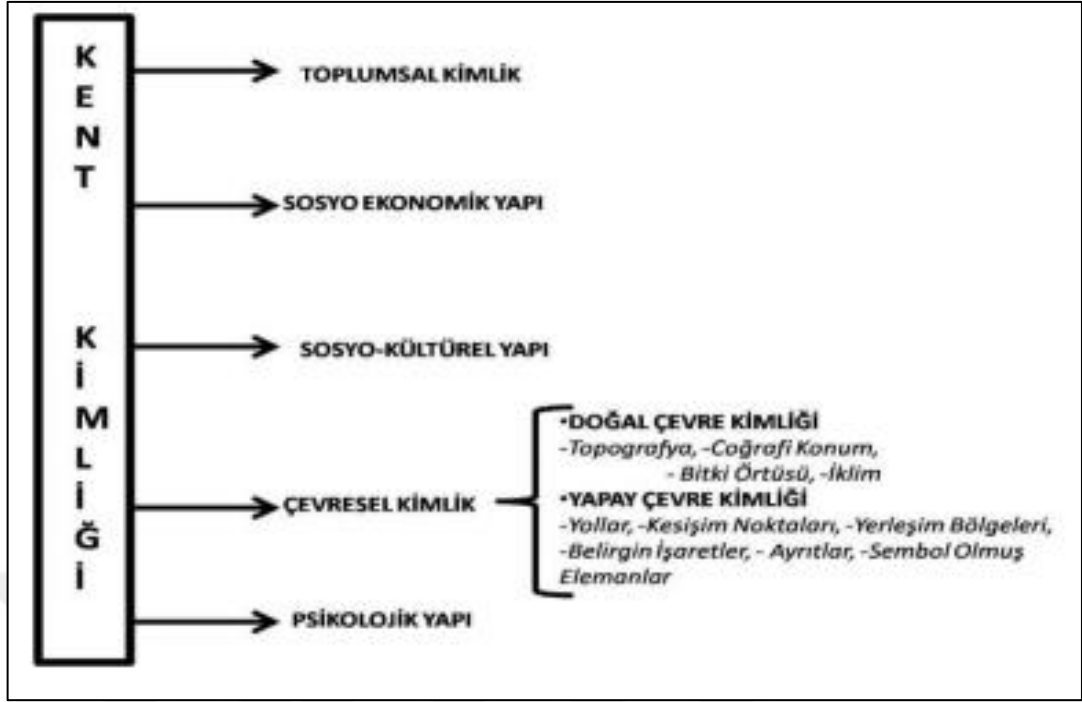
Kısaca kentsel kimlik kavramı bir gerekliliğin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hızlı kentleşme süreciyle birlikte kentlerde yaşanan değişimler kimlik kavramının tartışılmasına neden olmuştur. Bu noktada giderek birbirine benzeyen kentler ve kentsel mekânlar konusunda çözüm arayışına gidilmesi kentlerin kendilerine özgü farklılıklarını vurgulayıp ortaya koymalarını gereklilik haline getirmiştir. Kent kimliği, onu oluşturan bütün parçaların bir araya geldiğinde oluşturduğu etkidir.. Bu öğeler kimi zaman mimari bir yapı, kimi zaman tarihi bir çevre kimi zaman da bir kent mobilyası olarak karşımıza çıkar. Kimlik tüm bu öğelerin bir araya geldiklerinde yaratıkları etkidir. Ancak bu noktada önemli olan, bu öğelerin bir araya geldiklerinde yaratıkları etkinin tek tek yaratacakları etkilerin toplamından fazlası olduğudur.

2.7. Kent Kimliğini Belirleyen Unsurlar

“Kentsel kimlik öğelerini, Doxiadis’in çevresel sınıflama sistemini kullanarak ele almak, kavramı bütün yönleriyle anlamayı kolaylaştıracaktır. Doxiadis, çevreyi, Doğal, Sosyal/Beşeri ve Yapılanmış çevre olarak sınıflandırmaktadır.” (Tekeli, 1991:80). Bir kentin kimliğini ve değişimini tanımlayan pek çok öge vardır. Bu çalışma kapsamında irdelenen öğeler; kent kimliği ve kimlik değişimini tartışan lisansüstü çalışmalar, makale ve görüş belirten çalışmalardan yola çıkılarak saptanmıştır.

Göncü (2007) Endüstri Ürünleri Tasarımı alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliğini oluşturan öğeleri; toplumsal kimlik, sosyo-ekonomik yapı, sosyo-kültürel yapı, çevresel kimlik ve psikolojik yapı olmak üzere 5 alt başlık altında irdlemiştir. Göncü (2007:5) kent kimliği öğelerini; kentin kimliğini oluşturan, onun içini dolduran ve dolaylı olarak gelişimini sağlayan tüm öğeler olarak yorumlamıştır.

Şekil 2.1. Kent kimliği öğeleri (Göncü, 2007)

İlgar (2008)'ın Mimarlık alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; ekonomik yapı, coğrafi içerik, mimari yapı, kültürel yapı ve yaşam biçimi olmak üzere 5 alt başlık altında irdelenmiştir. İlgar (2008:1) kent kimliğini; “dahil olunan coğrafya, kültür, zaman bileşenlerinin yanı sıra kentte barınanların yaşamı, bu yaşamı tarifleyen gelenekler, yaşama ev sahipliğini yapan binalar ve bu binaların mimarileriyle şekillenen” bir kavram olarak tanımlamıştır.

Şekil 2.2. Kent kimliği öğeleri (İlgar, 2008)

Gür'ün (1996) Sosyoloji alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; doğal kimlik, yapay kimlik ve sosyal kimlik olmak üzere 3 alt başlık altında irdelenmiştir. Gür (1996:4) kent kimliği öğeleri ve değişimini; “Bir kenti diğerlerinden ayıran nitelikleri onun kimliğini oluşturmaktadır. Kentin fiziki, beşeri, ve kültürel

özellikleriyle oluşan bu kimlik modernizmin ve küreselleşmenin meydana getirdiği sosyal ve kültürel dönüşümlerle değişime uğramaktadır.” şeklindeki ifadeleriyle açıklamıştır.

Şekil 2.3. Kent kimliği öğeleri (Hoşcan, 2009)

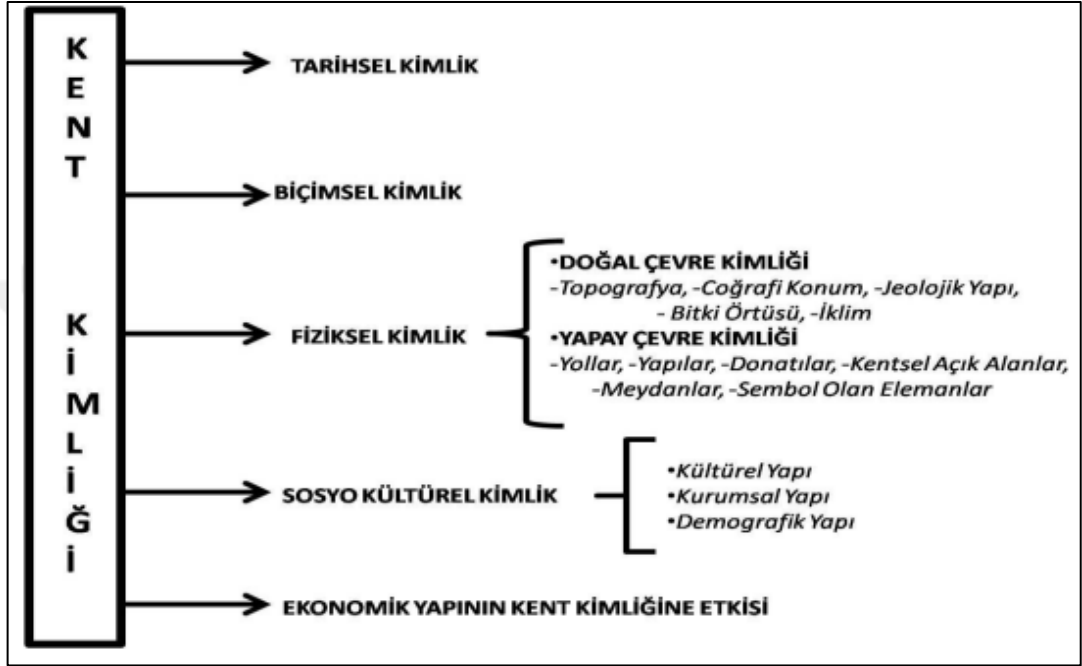
Uluğ (1997) Mimarlık alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; sosyo - kültürel yapı, sosyo - ekonomik yapı, fiziki çevre ve yapay çevre olmak üzere 4 alt başlık altında irdelenmiştir. Uluğ (1997:2) çalışmasında küreselleşme etkisinde kent kimliğini ve değişimini tartışmıştır. Küreselleşmenin sonucunda giderek kentlileşen dünyada kentlerin imaj ve kimliklerini değiştirmekte, kentler küresel bir kimliğe bürünerek kendi aralarında hızlı bir rekabete girişmekte ve kimliklerini markalaştırma çabası içine girmektedirler. Çalışmada küreselleşmenin, kentlerin kimliğinin korunarak kentler arası rekabet edebilirliği sağlayan tetikleyici olduğunun vurgusu yapılmıştır.

Şekil 2.4. Kent kimliği öğeleri (Uluğ, 1997)

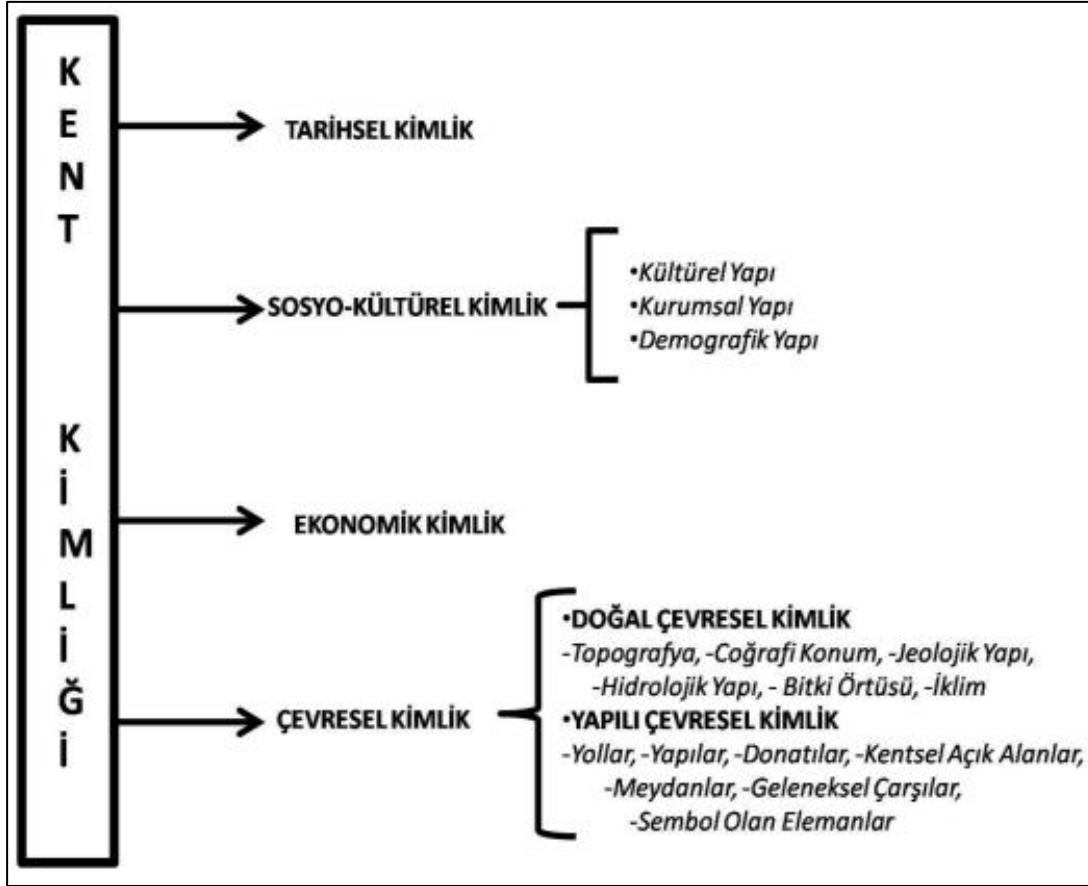
Şahin'in (2010) Şehir ve Bölge Planlama alanında hazırlamış olduğu çalışmasında kent kimliği öğeleri; tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo - kültürel kimlik ve ekonomik yapının kimliğe etkisi şeklinde beş alt başlık altında irdelenmiştir. Şahin (2010:5); her kentin kimliğinin ayırt edilebilir olması için belirli faktörler

olduğunu ve bu faktörlerin sayesinde oluşan kent kimliğinin her kenti farklı algılattığını belirtmektedir. Kent kimliğinin değişimine neden olan faktörlerin ise; kentin kimliksizleşmesine ve kentin kimliğinin özgünlüğünün yok olmasına neden olduğunu, kimliksizleşmeye yol açan faktörlerin de her kent için farklı olduğunu vurgulamıştır.

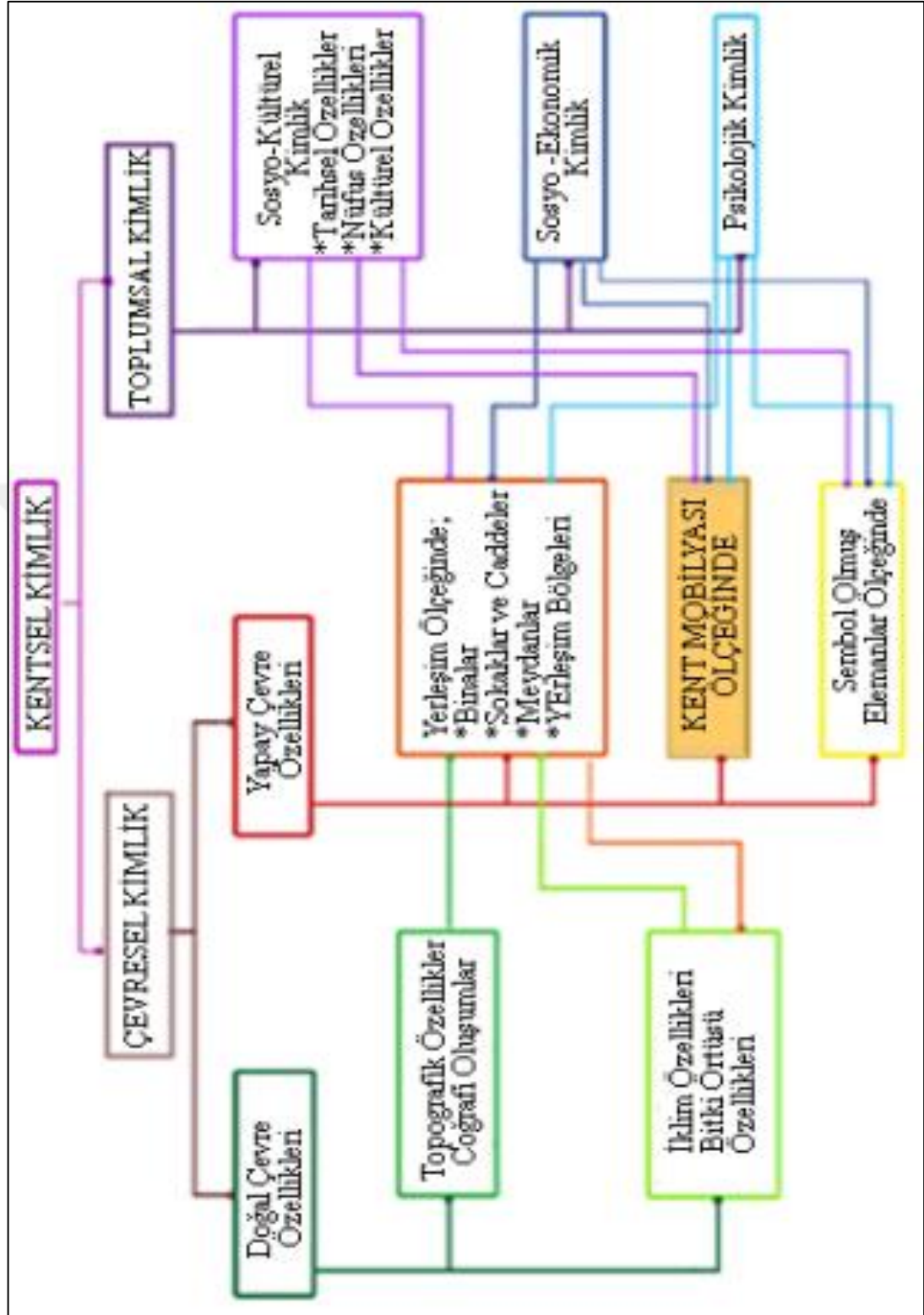
Şekil 2.5. Kent kimliği öğeleri (Şahin, 2010)

Bu çalışma kapsamında; yazında kent kimliği konusunda tanımlamalar yapan ve kavram seti verilmiş olan çalışmalar ile yukarıda özetlenen “kent kimliği” konusunda hazırlanmış lisansüstü çalışmalarının sonucunda kent kimliği öğeleri bu çalışma kapsamında sentezlenmiş ve; tarihsel kimlik, sosyo - kültürel kimlik, ekonomik kimlik ve çevresel kimlik olmak üzere dört alt başlık altında irdelemiştir. Kent kimliğini oluşturan öğeleri irdeleyen çalışmaların bazıları kent kimliğini 3, bazıları 5 olmak üzere farklı sayılarla farklı başlıklarda irdelemiştir. Bu çalışma kapsamında belirlenmiş olan 4 alt başlık; hem diğer çalışmaların vurguladığı hem de yazında kent kimliği tanımlarının vurgu yaptığı kavramlardan yola çıkarak belirlenmiştir.

Şekil 2.6. Çalışma kapsamında oluşturulan kent kimliği öğeleri (Şahin, 2010)

İnsanlık tarihi üretebilmek için gerekli iki öğenin; üretebilecek insanla, üretilebilecek doğanın karşılaşmasıyla başlamıştır. Doğal çevre ile sosyal çevre arasındaki ilişkiler yapma çevreyi oluşturmuştur. Aynı zamanda da doğal ve sosyal çevreyi de değiştirmiş, geliştirmiştir. Üç çevrenin karşılıklı ilişkileri, bu üç çevreyi de biçimlendire gelmektedir. (Güvenç, 1991: 19).

Şekil 2.7. Kentsel kimlik (Güvenç, 1991)

2.7.1. Fiziksel Unsurlar

Fiziksel kimlik, belirli bir süreç sonucunda ortaya çıkan doğal ve yapay çevre kimlikleri arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Doğal ve yapay çevre kimliklerinin ortaya çıkışı ve gelişimi kentten kente farklılık göstermektedir. Bu farklılık, bir şehri diğer şehirlerden ayıran kentsel kimliğin oluşumunu da etkiler. Fiziksel kimlik iki ana başlık altında incelenebilir.

Doğal Çevre Kimliği: Kentin topografyası ve coğrafi özellikleri kimliği üzerinde önemli bir role sahiptir. Kentin kurulduğu ve yayıldığı alanın yer dokusunun özellikleri hem yerleşimi hem de yapı bazında kimliği etkiler. Düz bir ovada oluşan yerleşimin, tepeler üzerinde kurulan bir yerleşim ile aynı karaktere sahip olması beklenemez. Çünkü farklı yer dokusu özellikleri farklı mekânsal çözümleri gerektirir. Göl, akarsu, vadi, deniz gibi coğrafi oluşumlar da kent kimliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Coğrafi oluşumlar hem kentin kurulacağı alanın belirlenmesi hem de arazi kullanımının şekillenmesi noktasında yönlendirici sınırlayıcıdır.

Şekil 2.8. Bolu Abant Gölü

İklim koşulları hem yerleşim ve yapı hem de insan karakteri üzerinde etkilidir. İklim bir kentin bütün olarak algılanmasında etkili olabilir. Örneğin İngiltere ya da Londra denildiğinde pek çok insanın aklına yağmur ve sis gelir. Örneğin çok yağış alan bölgelerde çok eğimli çatılar kullanılırken, daha az yağışlı ve sıcak bölgelerde düz

çatılar kullanılır. Kent bütününe yayılan bu form görsel algı üzerinde etkilidir. Bodrum denildiğinde birçok insanın zihninde düz çatılı kutuyu andıran beyaz evler canlanır. Bodrum evlerinin düz çatılı olması, kentteki yağış oranlarının düşük olması ile açıklanabilir. İklim koşulları, insan karakteri üzerinde de etkilidir. Benzer iklimlerin yaşandığı bölgelerin insanların da benzer davranış özelliklerine sahip olması bu durumun bir sonucudur. Birbirlerine benzeyen insanların birbirlerine benzer beklentilerinin olması, benzer kentsel dokuların ve formların ortaya çıkmasında etkilidir. (İlgar, 2008:19).

“Bitkilerin formlarını belirleyen yapısal strüktürü, yaprak biçimi, büyüklüğü ve dokusu gibi çizgisel ve yüzeysel özellikler tekstürü ortaya koyar [...]” (İlgar, 2008:16). Doğal faktörler ve gösterdikleri farklılıklar, o kenti diğerlerinden ayırır, onu tanımlar, özgün kılar doğrudan ya da dolaylı olarak kimliğine katkıda bulunur. Doğal faktörler kentin oluşumunda ve gelişiminde sınırlayıcı ve yönlendirici bir etkiye sahiptir. Farklı toplum yapılarında farklı zaman dilimlerinde benzer formların oluşma nedeni doğanın, mekânın fiziksel yapısının şekillenmesi üzerindeki etkisi ile açıklanabilir. Elbette doğal faktörlerin farklı kombinasyonları formlarda çeşitlenmeye neden olmaktadır.

Şekil 2.9. Ayder Yaylası

Yapay Çevre Kimliği: Mekânsal yapı faktörü ise fiziksel kimliğin oluşmasında rol oynayan ikinci bileşendir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için doğaya yaptığı müdahalelerin tamamını mekânsal yapı faktörleri arasında sayabiliriz. Mekânsal yapı

doğal yapı ile olan ilişkisi ve kendisini oluşturan parçaların birbiri ile olan uyumu ya da uyumsuzluğu sonucunda kent kimliği üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etki yaratır. Yapılanmış çevre elemanları; “kentlerde süregelen insan gereksinimlerinden kaynaklanan eylem alanları ve bu eylem alanlarının karşılıklı ilişkileriyle biçimlenen, insan eliyle yapılmış objelerden oluşmaktadır” (Ocakçı, 1993: 163).

Yapılanmış çevreden kaynaklanan kentsel kimlik elemanları;

- Görsel etki; renk, form, oran, ölçek vb. faktörler açısından,
- Anlam; duygusal ve tarihsel faktörler açısından,
- Kullanım; fonksiyonel faktörlerle (dini, yönetim, ulaşım vb.) kendini diğerlerinden ayıran elemanlardır.

Yapılanmış çevreyi üç grupta inceleyebiliriz:

- Yerleşim Ölçeğinde
- Sembol Olmuş Elemanlar Ölçeğinde
- Donatı Ölçeğinde (İlgar, 2008:19).

Şekil 2.10. Yapay çevre

Kente mal olmuş o kentle özdeşleşmiş bir takım özellikler kentin kimliğine sembolik anlamda bir değer ekleyebilir hatta tek başına bir tek kelime ile o kenti tariflendirebilir. Amsterdam’da bisikletler, yel değirmenleri, Balat’ta binalar arasında gerilmiş ipe asılan rengârenk çamaşırlar sembol olmuş elemanlara örnek gösterilebilir. (Kortan, 1993: 96).

Şekil 2.11. Farklı bina tasarımları, Dubai

Yollar (Path): Yollar bir yerden diğerine ulaşabilmek için kullanılmaları nedeniyle zihinsel haritaların oluşturulması sırasında temel görevi üstlenirler. Bağlayıcı, birleştirici görev üstlenirler. Caddeler, otobanlar, otobüs veya tren hatları yolları oluşturur.

Şekil 2.12. Bağlantı yolları

Ayrıtlar/Kenarlar (Edge): Kenarlar ayırıcı olarak görev alırlar. Bir alanın dış sınırı, iki bölgeyi birbirinden ayıran fiziksel engeller ya da bu iki alan arasında farklılık yaratan elemanlardır.

Şekil 2.13. Kentsel açık alanlar

Düğüm/Kesişim Noktaları (Node): Yolların birbirleriyle buluştukları veya kesiştikleri noktalardır. Kentteki önemli faaliyetlerin gerçekleştiği mekânlar olmaları nedeniyle önemlidirler. Kentte yer alan büyük bir meydan veya bir metro istasyonu bu türden noktalardır. İstanbul’da Taksim Meydan’ı, Venedik’te San Marco Meydan’ı, Roma’da Barberini Meydanı kesişim noktası olarak gösterilebilir. (Ersagdıç, 1998: 20).

Şekil 2.14. Meydan örneği

Kent mobilyaları kent ile insan arasındaki ilişkiyi kuran elemanlar olmaları nedeniyle kentsel kimlik açısından önem taşımaktadır. Kent yaşantısına varlıkları ile katkıda bulunurlar. İnsanların kentte yaşamaları ve ihtiyaçlarını karşılamaları için gerekli elemanlardır.

Kent mobilyası kent ve kentliyle ilgili bir sonuç ürünüdür. Ulaşım araçlarından yönlendirme işaretlerine, yol ve kaldırımın zemin dokusundan aydınlatma araçlarına kadar bir sürü ürün ‘kent mobilyası’ tanımına girer. Kent mobilyası kent ile bir birlik taşımalı, ‘kent kimliğini’ yansıtmalıdır. Kent mobilyası o kentin mobilyası olmalıdır. (Uluğ, 1997: 912)

Şekil 2.15. Kentsel donatı örnekleri

Kimlik olgusu söz konusu olduğunda doğal olarak bir iletişim ortamından söz etmiş oluruz... Toplumsal kültürel içerikli bir çevrede yaşamın, bu çevreye özgü nesneleri kullanmanın, değişik boyutlarda iletişimi gerektiren ilişkileri söz konusudur... Zihinlerde belli bir kimlik imajı bırakmış ünlü bir kentin caddelerinde görmeye alıştığımız elemanları, bir başka kentte görmek tekdüze bir beğeni anlayışını sergilemesinin yanı sıra, kent kimliği ile ürün kimliği ilişkisinin çelişkili görüntüsüyle beğeni anlayışımızı ve mantığımızı sorgulamaktadır [...] (Uluğ, 1997: 912).

Belirgin İşaretler (Landmark): Bir kentin ya da bölgenin simgesi haline gelmiş işaretlerdir. Genellikle önemli kesişim noktaları üzerinde yer alırlar. Yön ve mesafelerin algılanmasında hareket noktası olurlar. Bir kentin simgesi haline gelip kent kimliği üzerinde önemli bir etki yaratabilirler. Bir bina, bir anıt veya bir çeşme olabilir. İstanbul'da Galata Kulesi, Paris'te Eiffel Kulesi ya da New York'taki Özgürlük Heykeli içinde yer aldıkları kentlerin simgeleri haline gelmiş eserlerdir.

Şekil 2.16. İstanbul Boğaz Köprüsü

2.7.2. Biçimsel Unsurlar

Kentler, biçimsel kimliğin kazanılması yönünden üç başlık altında ele alınabilir:

- Biçimin önceden belirlendiği (kare, dikdörtgen, yuvarlak, yâda ızgara sisteme göre planlanmış kentler); herhangi bir unsura bağlı kalınmaksızın her türlü yapılaşmanın bu biçim paralelinde gerçekleştirildiği kentler. Rönesans ve Antik Çağ kentleri, bu tip kentlere örnek olarak gösterilebilir.
- Doğal şartların zorunluluğundan oluşan biçimsel kentler, genellikle bir tepede veya bir su kaynağının kenarında yer almaktadır. Antik dönemde Mezopotamya'daki kentler, bu grupta değerlendirilebilir. Türkiye içerisinde değerlendirildiğinde Amasya'nın, Yeşilırmak'ın iki kıyısına yerleşmiş olmasından dolayı, doğal şartların zorunluluğu sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir.
- Biçimsel kimlik bazı kentlerde de mekâna bağlı olarak gelişim göstermektedir. Bazı mekânlar sahip oldukları özellikler nedeniyle bulundukları kentlerin gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Kentler, belirli mekânlar esas alınarak onun etrafında şekillendirilmektedir. Bu tip kentlere, İstanbul'un Tarihi Yarımada bölümü, Bursa kenti ve Almanya'nın Volterra kenti örnek olarak gösterilebilir (Çöl, 1998:56).

Şekil 2.17. Biçimsel kentleşme

2.7.3. Tarihsel Unsurlar

Kent kimliği geçmişten geleceğe uzanan tüm fiziksel ve moral kültür öğelerinin genel görünümü, toplu bir mesajdır. Kent kimliği bir yönüyle de algılamaların toplamı ve bir etkidir. Kentsel kimlik en alt ölçekten en üst ölçeğe bir bütün olarak düşünülmelidir. Yapılan tüm planlar ve tasarım çalışmaları birbirini tamamlar nitelikte olmalıdır. Kent mobilyaları, kentsel tasarım çalışmalarında kent için önemli unsurlardır. Kent mobilyalarının kent kimliği üzerinde yarattıkları etki göz ardı edilemez. (Özer B., 1993).

Ancak kimlik üzerindeki bu etki reklâm öğeleri olan kent mobilyaları söz konusu olduğunda genellikle olumsuz olmaktadır.

1970'li yılların başında ise dibe vuran ekonomi ve ardından 79, 81 krizi Berlin duvarının yıkılışı ve soğuk savaşın sona ermesiyle iki kutuplu dünya sistemi ve buna göre şekillenen ekonomik, askeri ve siyasi örgütlenmeler de istifa etti. Uzun yıllar boyunca biçimi ve çerçevesi belirlenmiş olası her türlü ilişki, çatışki, konum ve statüler iş bölümü ve üretim biçimi çökerek yerini belirsizliklerle dolu bir sürece bıraktı. (Demirsoy, 2006:52).

Bu belirsizlikten daha fazla gelişmiş kapitalist ülkeler etkilendi. Bu süreç beraberinde bir çözüm arayışı ile birlikte 1960 ortaları ile 1970 arasında post-modernizm akımını ortaya çıkardı. Post-modern düşünce, kapitalizmin kendini sürekli kılmasında etkili olurken toplumsal yapıda da değişim yaratıp ‘Tüketim Toplumu’ deyimini gündeme getirdi. Batıda, seri üretime geçilmesiyle birlikte hızla değişen arz- talep dengesini kurmak için yeni yollar aramak gerekiyordu. Eskisinden daha hızlı üretilenin yine eskisinden daha hızlı tüketilmesi gerçeğiyle karşı karşıyaydı. Bunu sağlamak için çeşitli yollar denendi ki bunların başında kitle iletişim araçlarının toplumu yönlendirmesi geliyordu. Bu durum kentsel mekânları da bilbordlar, reklâm kuleleri, afişler gibi yeni kentsel mobilyalarla tanıştırdı. Egemen sistem, geleneksel ve sıkı disiplin altında yetiştirilen bireylerde, geleneksel toplumdan kopmanın yolu olarak imgesel değer yüklenmiş metaları tüketme arzusu yaratır. İzleyiciyi aptal yerine koyarak defalarca art arda bir ürünün reklâm edilerek dayatılması can sıkıcı bir durum yaratsa da bir süre sonra izleyicilerde adı geçen markaya karşı bir aşinalık gelişir. Birçok marka ürünlerin olduğu marketlerde insanlar çoğunlukla onlara tanıdık gelen bir ismi satın almaya yöneleceklerdir. Tüketiciler birçok ürün arasından o aşına oldukları ismi satın alarak özgür seçim yaptıklarını sanırlar. Fakat her şey programlanmıştır aslında. Hatta kişi o malı almaya zorlanmıştır. Bilinçaltına yerleştirilen imgeler, belirlenen ürünü almasını sağlamıştır. Önemli olan kişide özgür bir seçim yaptığı duygusunu yaratmaktır.

2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde;

Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır

ifadesine yer verilmektedir (Özdemir, 2004: 74).

Şekil 2.18. Efes Antik Kenti

Çevresel kimliğin oluşumu doğanın sunmuş oldukları ile başlar ve insanoğlunun gereksinimlerini karşılamak için yaptığı müdahaleler ile şekillenir. Doğal yapıdan kaynaklanan özellikler birer hammadde olarak düşünülürse çevresel kimlik bir sonuç ürünüdür. Sonuç ürünün ortaya çıkması elbette ki birtakım müdahaleleri gerekli kılar. Ancak her hammaddeden her ürünün yapılamayacağı unutulmamalı ve beklentilere en iyi cevap verebilecek nitelikte şekillendirilmesi gerekmektedir. Kentsel kimlik çevresel ve toplumsal kimliğin harmanlanması ile oluşur. Yapılanmış çevrenin oluşumu ise toplumsal yapının beklentilerine ve doğanın sunmuş olduklarına göre şekillenir. Doğada var olanlar, geçmişten bu güne yapılan tüm müdahaleler, fiziksel, tarihi ve kültürel yapının üst üste gelip birbirlerini etkileyerek oluşturdukları yapı kentsel kimliği meydana getirir.

2.7.4. Sosyo Kültürel Unsurlar

Sosyo-kültürel yapının oluşmasında tarihsel yapı, nüfus yapısı ve kültürel özellikler etkilidir. Tarihten gelen birikimler kentlerin kimlikleri üzerinde etkin rol oynar. Her kentte yaşanan tarihsel sürecin farklı oluşu onun mekâna yansımasını da farklı kılar ve etkiler bu noktada da tarihsel özellikler kimliği etkiler ve bu güne de yön verir. Bugün İstanbul'da Tarihi Yarımada'nın kimliğinin oluşumu ve gelişimi tarihsel sürecin bir yansımasıdır. Kimi kentlerde bu yansıma daha sınırlı sadece bina ölçeğinde anıtsal yapılar olma niteliğinde olabildiği gibi kimi kentlerde bir bölgeye hatta tüm

kente damgasını vurabilir. Elbette her kent için bu kadar eski köklü bir tarihten söz etmek mümkün değildir. Ancak bu durumda o kentleri, diğerlerinden ayırt edecek özelliklere sahip olmak konusunda şanssız kılar. Bir kentte yaşayanların nitel ve nicel özellikleri kentin kimliği üzerinde etkilidir.

“Nüfus özellikleri arasında;

- Nüfus büyüklüğü, yoğunluğu, artış oranı,
- Yaş gruplarının dağılımı, toplam nüfus içindeki oranı,
- Doğum, ölüm oranı,
- Cinsiyet dağılımı,
- Göç hareketleri sayılabilir. (Güvenç, 1991: 21).

Kültürü çevreye uyum açısından ele aldığımızda, kültür, insanların içinde bulunduğu yaşam koşullarına uyumlarının toplamı olarak ele alınabilir. Bu durumda denilebilir ki, insanların yaşadıkları çevreye uyum sağlayabilmeleri kültürün oluşumunda önemli bir noktadır. Kültürün, çevresel kimliğin elemanı olduğu düşünüldüğünde, kişinin kendisini bulunduğu yere ait hissedip hissetmemesinin de kimlik oluşumunu etkileyen bir diğer faktör olduğu söylenebilir. (Güvenç, 1991)

Kültür dinamiktir sürekli değişir ve bu kaçınılmazdır. Her nesil bir önceki nesilden aldığı mirası değişime uğratar on a kendinde olanları da ekler ve bir sonraki nesle devreder ve bu doğal süreç dinamik bir yapıda devam eder.

Bugün kuzey ülkelerin kentlerinden bahsederken ‘az nüfuslu kentler’ cümlesini kurarken İstanbul ‘insan seli’ deyimiiyle özdeşleştirilmektedir. Nüfusun niteliği ise kimlik için önemli başka bir unsurdur. Kentlileşemeyen insanların barındığı bir kentin kent olarak kalabilmesi güçtür. Bugün İstanbul göç ile gelmiş ve kentlileşmeyi başaramamış insanlarla mücadele ederken gecekondular yüzünden kimliğinden ödün vermektedir. Kültürel özellikler ise toplumsal kimliğin oluşumunda başka bir ayaktır. Türk dil kurumunun sözlüğünde kültürün tanımı;

- “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın
- Muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi” (Alpsoykan, 1994: 25).

Şekil 2.19. Kapadokya balon kültürü

İnsanları insan yapan kültürdür. Kültür, grupları tanımlayan ve onları birbirlerinden ayıran özelliklerdir. Kültür, bir yaşam biçimi, semboller ve anlamlar sistemidir. Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, inançlar, sanat, ahlak, yasalar, görenekler ve tüm öteki beceri ile alışkanlıkları içeren karmaşık bütündür. Buna göre ana-babamız, öteki aile büyüklerimiz, dostlarımız ve iş arkadaşlarımız gibi, içinde doğup büyüdüğümüz, günlük yaşantımızda bizleri sarıp kuşatan toplumu oluşturan kişilerden kazandığımız becerilerimiz, inançlarımız ve davranışlarımız, ‘kültür’ün kapsamına girmektedir.

Kültürün karmaşık bir yapı olduğunu ve geçmişten bugüne çevremizden öğrendiğimiz deneyimler bütünü olduğunu söyleyebiliriz. “...kültür için ‘sosyal kalıtımın tümü’ tanımını önerebiliriz. Kültür içgüdüsel ya da genetik koşullanmaya bağlı olmayandır.”

Sonuç olarak, sosyokültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapı olarak sıralanabilir. Bunların her biri ayrı bir kimlik elemanı olarak da kent kimliği kavramını etkilemektedir (Güvenç, 2018).

- Kültürel Yapı: Kültür kavramının birçok farklı kavram ile birlikte ifade edilmesi mümkündür. Örneğin (Güvenç, 2018: 95):

- Kültür bir toplumun veya bütün toplumların birikimli hale gelmiş uyarlıklarıdır. - Kültür belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür, bir grubun dünya görüş ve yaşam tarzıdır. Bütün bu açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda kültürün bir toplumun yaşam tarzını, dünya görüşünü ve gelişmişlik düzeyini oluşturan bir olgu olduğu söylenebilir. Kentte yaşayan bireylerin zaman içerisinde oluşturdukları alışkanlıklar, inançlar ve değerler mekânın oluşumunda ve kent kimliğinin kazanılmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Kültürel yapı mekânın üretiminde etkili olurken mekân da kültürel yapının şekillenmesi üzerinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı sonucunda hem bir kentte hem de dünya genelinde farklı mekân tipleri ortaya çıkabilmektedir (Can N. , 1999:72- 73).

2.7.5. Ekonomik Faktörler

Ekonomik yapı, kentlerin tarım kenti ya da sanayi kenti imajı kazanmasında etkili olması açısından da önem taşır. İlkçağlarda tarımsal faaliyetler ve buna dayalı topluluklar kenti oluştururken; daha sonraları gelişen toplumlarda suya bağlı olarak balıkçılık kentlerin oluşumunda etkili olmuştur. Ticaretin gelişmesiyle ticaret merkezleri, endüstri devrimi ve sanayileşmeden sonra ise fabrikaların kentin dışında kurulması kentlerin yeni görünüm kazanmasını sağlamıştır. Ekonomik faktörler, kırdan kente göçün ve dolayısıyla nüfus hareketlerinin de belirleyicisidir. (Tezcan, 1984:85).

Kentin ekonomik yapısı fiziki mekânın şekillenmesinde de etkin rol oynar. Ekonomik yapının fiziksel mekân üzerindeki etkisi, toplumsal yapıya olan etkisi ve yer seçimi doğrultusunda çevresinde oluşturduğu fiziksel değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Sanayi devrimi, dünya savaşları, petrol krizleri gibi yaşanan çeşitli ekonomik kırılma noktaları, kentin ve kentsel kimliğin değişimine neden olmuştur. Ekonomik gelişmelerle birlikte rantsal bir araca dönüşen kent mekânı; özgünlüğünü, tek ve benzersiz olma  zelliliğini kaybetmeye, ona kimlik kazandıran öğeleri yitirmeye başlamıştır. Ekonomik değişimler, süreç içerisinde, kentsel kimliğin ve onun öğelerinin, genellikle olumsuz yönde değişimine neden olan en büyük etken olarak günümüzde de geçmişten gelen önemini sürdürmektedir. Tüm bunların yanı sıra bir toplumun gelir düzeyi kimliğin oluşumunda önemli bir faktördür. Gelir düzeyi beklenti düzeyini değişirmesi açısından önem taşımaktadır. Bugün İstanbul’da Nişantaşı ile Aksaray semtleri arasındaki farklılığı yaratan ekonomik koşullardır.

Şekil 2.20. Kentsel sanayileşme

Kentsel kimliğin korunması, yerelliğin vurgulanması ile örtüşmektedir. Bu bağlamda post-modernizmin, globalizme karşı yerelliği savunan anlayışı kentsel kimliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması anlamında önem taşımaktadır. Küreselleşmenin kentsel mekânlara damgasını vurması kentler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırırken aynılaşmayı beraberinde getirmekte, kentlerin kimlikleri bu durumdan olumsuz bir biçimde etkilenmektedir. Bu noktada vurgulanması gereken; küreselleşmenin, kısa sürede kentler bağlamında bakıldığında ekonomik yarar sağlayacağı ancak uzun vadede farklı ve bu farklılığı koruyabilmiş kentsel kimlik öğeleri güçlü olan kentsel mekânların bu yarıştan galip çıkacağıdır. İletişim ve ulaşım ağlarının güçlenmesi küreselleşmenin kültürel yapı üzerindeki etkisini artırmaktadır. Bugün geleneksel yapıdaki halk topluluklarının bulunduğu coğrafyalarda bile küreselleşmenin mekânsal yansımalarını görmek mümkündür. Bu hızlı yayılma ve değişim; internet, ülkeler, kıtalar arası görsel ve yazılı basının yayılması ile açıklanabilir. Bu noktada önemli olan; küreselleşme etkisiyle, kentlerin kimlik özelliklerinden kaynaklanan ‘farklılıkların’ ‘aynılaşmaması’ ve yerelliğini kaybetmemesidir. (Can N., 1999: 125).

2.8. Kentin Kimliksizleşmesi

Kent kimliği kavramı, kentsel mekan ve kent kültürü ile yakından ilişkilidir. Kültür ise zamanla değişerek kentsel kimliği dönüştürür. Ancak bir kentin kimliği kendi kendine

değil, insan faktörü ile bozulur (Uğurlu, 2014: 275). Kent kimliği uzun bir zaman diliminde şekillenir. Kentin coğrafi konumu, kentteki insanların kültürel düzeyi, kentin mimari anlayışı, gelenek ve görenekleri, yaşam tarzı gibi unsurlar bu kimliği etkili bir şekilde şekillendirmektedir. Bu kimlik oluşturan unsurlar bütüncül olarak görülmelidir. Ancak bu bütünü oluşturan birçok parçanın olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Uğurlu, 2014: 276).

Mevcut kentsel dokuda yeni gelişme alanları veya yenileme önlemleri olsun; Şehirdeki her şeyin, özellikle binaların bir anlamı olmalı. Bu anlam bu şehrin ruhunu yansıtmalıdır. Kentin ruhunun olmadığı durumlarda ise kentin kimliksizliğinden söz edilebilir (İlgar, 2008: 33-36). Zamanla ve bir birikim olarak oluşan kent kimliği, bu niteliklerini her zaman kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kimliksizleşme olarak tanımlanabilecek bu durum, çağın ihtiyaçlarına göre kimliğin kaybolması veya kimlik unsurlarının ortaya konulamaması olarak da ifade edilebilir (Eryazıcıoğlu ve Markoc, 2014: 13).

Öte yandan, kentsel oluşuma soyut ya da somut katkı sağlayan tüm kentsel bileşenlerin kentin kimliği üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu katkının olumlu yönleri kentin kimliğini yüceltip görünürlüğünü artırırken, olumsuz yönleri ise kimliksizleşme olarak karşımıza çıkmaktadır (Göncü, 2007: 22-27). Birçok şehir, yeni bir kimlik oluşturmamaları için kimliğini kaybetmekte ve güvensizlik durumu yaşamaktadır. Kentlerde meydana gelen bu kimlik sorunu birçok alanı etkilemekte ve kentte yaşayan insanlarda kente yabancılaşma hissine yol açmaktadır. Bu yabancılaşma duygusu, bireyin bu şehre ait olmamasına neden olur (İlgar, 2008:37).

Kimliksizleşme sürecinde olan kentlerde kent ve kentliler arasındaki aidiyet duygusu zedelenmekte, kent ekonomisi olumsuz etkilenmekte ve gelecek nesillere bırakılmak istenen miras bozulmaktadır (Eryazıcıoğlu ve Markoc, 2014). : 13). Ayrıca kimlik eksikliğinden kaynaklanan parçalanma, insanların aidiyet duygularını etkilemekte ve şehri sadece bazı faaliyetlerin gerçekleştiği bir yer olarak görmelerine neden olmaktadır. Ancak insanlar kentle ilişki kurmaya başladıklarında kentsel mekân onlar için bir anlam ifade etmeye başlar ve kent kimlik kazanmaya başlar (Bingöl, 2004: 22-23).

İnsan yerleşmelerinin evrimi irdelendiğinde ilk çağ kentlerinin yer seçimi, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik faktörleri belirlemiştir ve o dönemin kentlerinin en

önemli öğeleri akropol ve agoralardan oluşmaktadır. Akropol, kente egemen konumda çok yüksekte erişilebilirliğin güç olduğu noktada kralların oturduğu yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Agora ise; halkın siyasal, ticari ve toplumsal işleri için bir araya geldiği önemli bir odak noktasıdır. İlkçağ kentlerinde halkın konutları ise akropolün çevresinde yayılma göstermiştir. Zamanla ekonomik faaliyetlerin artmasıyla birlikte ilkçağ kentleri gelişim göstermiş ve agoralar kent için en canlı nokta olmuştur. Izgara planla gelişim göstermiş olan ilkçağ kentlerinde kentte yerleşim, belirli bir sistem doğrultusunda idealize edilmeye çalışıldığı için özellikle kent kimliğinin doğal ve yapılı çevre kimlik öğeleri okunabilir niteliktedir. Ortaçağ döneminde ise kentlerin önemli kimlik öğeleri şato ve kilise önündeki meydanlardır. Zaman içerisinde pazar alanına dönen meydanlar kentsel gelişimin odağı olmuş ve meydan etrafında gelişen kentler karşımıza çıkmıştır (Şahin, 2010:38).

Türk kentlerinde ise sanayileşme öncesi karşımıza çıkan yapılı çevresel kimlik öğesi olarak nitelendirilebilecek “Han”lar, ticari faaliyetlerin odak noktası olmuş ve geleneksel çarşıların gelişimine neden olmuştur. Daha sonra hanların etrafına inşa edilen ek yapılar ve uzmanlaşmış olan zanaatların yer aldığı arastalarla birlikte geleneksel kent merkezleri oluşmuştur (Güvenç, 2018:40).

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan dönemde ise toplumun her kesiminde pek çok değişim gerçekleşmiş ve bu değişim kentlerin kimliğine yansımıştır. Sanayi Devrimi ile hızla gelişen teknoloji; tıp alanında tetiklediği gelişmelerle ölüm oranlarının azalmasını sağlamış ve kentlerin nüfusunun hızlı bir biçimde artmasına neden olmuştur. Üretim ölçeği atölyelerden fabrikasyon üretime dönüşmüş, kırdan kente göç artmış ve kentler hızla büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. Sanayi öncesinde tek bir merkezde odaklanmış olan kentler, sanayileşmeyle birlikte büyüdükleri için birden çok merkez etrafında gelişmiştir. Bu dönemde kentlerde konut-işyeri ayrımı başlamış ve banliyöler oluşmuştur (Ulu ve Karakoç, 2004: 100).

Kentlerin hızla gelişim gösterdiği bu dönem özellikle Kuzey Amerika’da insan ölçeğinin göz ardı edildiği, gökdelenlerin inşaatına başlandığı dönemdir. Aynı zamanda sanayileşmenin sonucunda işçi konutlarıyla birlikte toplu konut kavramı ortaya çıkmıştır. İşçilerin konut problemine çözüm olarak karşımıza çıkan toplu konut

modeli, her aile için aynı tipte inşa edilmiştir ve kentlerin büyüyerek birbirine benzeşme süreçlerine neden olmuştur (Şahin, 2010:39).

Toplu konutun hayatımıza girdiği dönemde kentlerde “Modernleşme” süreci karşımıza çıkmıştır. Modernleşme sürecinde işlevsellik ön planda tutulmuş, yapılar doğal faktörler ve kentin kimliğine özgü mimari biçimlenme değerlerinden uzak, geometrik formlarda şekillenmiştir. Kentlerde toplu konut ve modernleşme süreçleri birbirlerine benzeşme ve kimliksizleşme süreçlerinin önemli kırılma noktalarıdır (Tekeli, 2009:116).

Sanayileşme ve modernleşme sonucu kentler, hızlı ve düzensiz bir şekilde plansız bir gelişim göstermiştir. Kentlerde yaşanan bu hızlı dönüşüm, toplumsal altyapının yetersizliği, kırdan kente göçün gerçekleşmesi, kentlerde büyümenin ve değişiminin yönetilememe problemini beraberinde getirmiş, aslında sadece fiziksel çevrede değil sosyo - kültürel yapıda da ciddi problemleri beraberinde getirmiştir (Can, 2006:126).

Özdemir (2009:75-98) ülkemizde kentlerin gelişimi ve değişimini; 1960’lı yıllardan günümüze değerlendirildiğinde dünyadan yaşanan değişmelere paralel değişimlerin yansımalarının varlığının kabul edilebilir olduğunu vurgulamıştır. Buna göre; 1960’lı yıllar planlı dönem, 1980’li yıllardan bugüne kısa vadeli plan ve projelerin kentler üzerinde hâkimiyet kurduğu süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte modernizm sonrası, post-modernizm tartışmalarının başladığı bir süreç başlamıştır. Üretim durgunluğu ve yüksek enflasyon ile yaşanan ekonomik kriz yeni bir üretim anlayışı getirmiştir. Esnek olarak nitelendirilen bu üretim anlayışında; yeni yöntemler ile yeni ürünler üretilmeye başlamıştır. Böylelikle üretim kendi başına başlayıp biten bir süreç olmaktan çıkmıştır. Dünya ekonomisinde hizmetler sektörü hızla önemi artan bir sektör olmuştur. Modernizm olarak nitelendirilen dönemde üretim öncelikle planlanıp, sonra pazarın yaratıldığı bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak post-modernizm de talebe yönelik üretim vardır. Sonuçta; üretimde yaşanan bu esnek anlayış kentlerin planlanmasında da yerini bulmuş ve dünyada 1970’lerden sonra, ülkemizde ise 1980’lerden sonra geniş kapsamlı kalkınma odaklı bakış açısı yerini noktasal ve stratejik bakış açılarıyla planlamaya bırakmıştır. Ülkemizde 1980’li yıllarda çıkarılmış İmar Afları ve Özelleştirme Yasaları kentlerin bütünsel planlanmadan proje temelli büyümelerini sağlayan en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkarmaktadır.

2.9. Kent Kimliğinin Önemi ve Korunması

Kentin kimliği, bu şehirde yaşayan insanlara farklı bir ruh hali ve bakış açısı kazandırıyor. Kentin kimliği ile o kentte yaşayan insanlar arasında karşılıklı ve besleyici bir bağ vardır. Bu noktada kimliğin anlaşılmasında insan faktörü çok önemli bir yere sahiptir. Bireyin kent kimliğinin taşıyıcılarından biri olması ve yapay çevreyi oluşturması açısından çifte katkı sağlar. Bireyin kimliği, kentin kimliği ile özdeşleştirilir (Kaypak, 2010: 380).

Tüm kentli bireyler tarihsel olarak geçmiş zamanların bağlantılarını ve izlerini taşırlar. Bu nedenle şehirler, tarihleri ve bağlantıları aracılığıyla birbirleriyle iletişim kuran bilinç sektörleri olarak tanımlanmaktadır (Sam ve Sam, 2014: 399). Şehirde yaşayan insanların farklılıkları ve çeşitliliği şehrin kimliğine yansır ve çoğul bir doku oluşturur. Bu bağlamda “geleneksel ve modern kimlikler”, “tüketim kültürü”, “kitle kültürü ve azınlık kültürü” ile “tüketim yoluyla baskı” bir arada ve iç içedir (Sarıbay, 2013: 252).

Şehir aynı zamanda bir ayrışma ortamıdır. Oldukça farklı grupları, sınıfları, dinleri, meslekleri, milliyetleri ve ırkları barındıran şehirler yapılarında bazı bölünmelere neden olmaktadır (İlbank, 2019:8). Kentteki yaşam tarzlarının ve entelektüel ayrımcılığın, benzer niteliklere sahip yapı ve kimliklerin de kendi özel dünyalarını kuracağını öngörüyor. Modern dünyanın tüm yüzleri şehirde yaşıyor. Yaşam alanlarını da şehir içinde tasarlıyorlar. Modern dünya ürettiği değerleri kontrol altında tutarken aynı zamanda bir özgürlük ortamı da sunmaktadır (Dellaloğlu, 2002: 57).

Alver (2012:19) kent kimliğine ilişkin tartışmalarında Hz. Mevlana'nın eserinde anlatılan bir olaya atıf yapmaktadır. Mesnevi'de anlatılan bir hikâye kapsamında hastasını tedavi edebilmek için bir hekimin hastasına önce memleketini sorduğundan bahsedilmektedir. Hekimin bu soruyu sormasının nedeni de her memleketin ilacının farklı olmasından kaynaklandığı kabulüyle açıklanmaktadır. Her memleketin kendine özgü bir ruhu vardır ve o memleketin ruhunu oluşturan pek çok öge bulunmaktadır. Havasına, suyuna, iklimine, yaşam şekline göre hastalığa derman üretme şekli bile farklılık göstermektedir. Bir kentin kimliği de kendisini oluşturan pek çok niteliğe göre özgünlük ve biriciklik olma özelliği göstererek şekillenir (Alver, 2012:19).

Kent kimliğinin değişimi ise bir süreci tarif etmektedir. Bu süreci içinde bulunduğu dönemin koşullarına göre yönlendiren ve hızlandıran farklı unsurlar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada; Post-Modernizm sonrası kentlerde değişimi hızlandıran unsurlar küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahaleler olarak değerlendirilmiştir. Yazın taramasından edinilen bilgiler doğrultusunda; küreselleşme ile planlama ve kentsel müdahalelerin etkisiyle değişim gösteren kentlerin tek tipleşerek kimliklerinin önemini kaybettiği sonucuna varmak mümkündür.

3. TÜRKİYE’DE KENT PLANLAMASININ KENT KİMLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Türkiye’de Kent Kimliği

Kentler sadece belirli alanlarda yapılaşan fiziksel mekânlar değildir. (İncedayı, 2004:60-61). Kentler birçok aktörün ve farklı dinamiklerin etkileşimi sonucunda sürekli değişim ve dönüşüm halindedir. Bu bakış açısıyla, bu bölümde Türkiye’de kent kimliğinin oluşumu ve dönüşümü konusunda etkili olan aktörler ve süreci yeniden üreten ve etkileyen temel dinamikler ele alınmaktadır. Bu çerçevede, kent kimliğinin dönüşümünde etkisi olduğu düşünülen aktörler sırasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi, ilgili bakanlıklar, milletvekilleri, başbakanlığa/bakanlıklara bağlı kuruluşlar, valilik, kaymakamlık ve belediye kurumları, sivil toplum kuruluşları ile meslek odaları, dini kanaat önderleri, üniversite ve kent halkıdır. Kent kimliğinin dönüşmesinde etkisi olduğu düşünülen dinamikler küreselleşme, göç, kent markalaştırması, çokkültürlülük, etnisite, kültürlerarası iletişim, kentsel mekânda ayrışma ve değişme biçimleridir.

Şekil 3.1. Kent kimliği örnekleri

Kentlerin küreselleşme sürecinde yaşadıkları dönüşüm, yerel dinamiklerin, kentsel mekânda oluşan yerel güç dengelerinin, kaynakların ve mekânın kullanılmasına ilişkin kuralların yeniden kurumsallaştığı bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda kentsel aktörler arasındaki yeni birliktelikler, gerilimler, çatışmalar, sürtüşmeler, yeni kurumsallaşmalar, organizasyonlar, kentsel koalisyonlar ve ilişki ağları kentsel mekânın yeni dinamiklerini belirlemektedir. Kentlerde yaşanan dönüşüm, büyük

ölçüde, tabanda oluşan kurumsal ve diğer dinamiklerin belirlediği kararlar, uyguladığı stratejiler içinde gelişmektedir. Kent aktörleri dönüşümün sadece pasif alıcıları değil aynı zamanda aktif yapıcılardır. (Keskinok, 2012:24).

Kent kimliği algısında, o kentte yaşayanların kültürel arka planlarının, yaşlarının, cinsiyetlerinin ve eğitim durumu gibi özelliklerinin etkisinin olduğuna yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Attar, 2013). Kent mekânı, kent yönetimi ve kent üzerine demokratik müzakere, birbirinden farklı ekonomik, sivil, siyasal, eğitsel nitelikte çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Bu aktörlerin yanı sıra, son zamanlarda kentlerdeki değişim ve dönüşüm sürecinde kent yönetiminde etkili, vizyon sahibi, aktörler arasında arabuluculuk yapabilecek, liderlik kapasitesi taşıyan aktörler de kent yönetiminde etkin olabilmektedir (Keskinok, 2012:31).

Kentsel alandaki değişikliklere ilişkin yaklaşım ve değişiklikler hakkında üretilen politikalar, kentsel mekândaki her türlü değişim/dönüşümün yönetilmesi sürecinin parçalarını oluşturmaktadır. Bu süreç içinde farklı çıkarları, farklı beklentileri, farklı güç ve kaynakları olan aktörler sosyo-politik alanda bir araya gelmektedirler. Kamu politikalarının baş aktörleri parlamento ve hükümettir. Ancak, kamu politikaları parlamento ve hükümete bağlı olarak birçok kurum ve aktörün doğrudan ya da dolaylı etkisiyle şekillenmektedir. Meslek odaları, vakıflar, dernekler, araştırma merkezleri gibi kurum ve kuruluşlar ile tek tek kişiler de kamu politikası aktörleri olabilirler (Özgür vd., 2006:314).

Kamu politikaları yapımı ve uygulanmasında rol alan aktörlerin başında kamu kurumları ve görevlileri, siyasal partiler, seçmenler, baskı grupları ve medya gelmektedir. Çok boyutlu ve farklı birçok disiplini içine alan bir uygulama alanı olarak kentler için alınan kararlar ve uygulamalar kamu yönetimi birimleri yanında farklı meslek gruplarının da katılımını gerektirmektedir. Türkiye’de kentsel mekânı şekillendirecek dolayısıyla kent kimliğinin değişimine yola açabilecek stratejilerin geliştirilmesine öncülük eden aktörler önce kamu kurumları sonra piyasa, özel kuruluşlar ve bireylerdir (Topçu, 2011:96).

Türkiye’de kamu taşınmazlarının özelleştirme ve tahsis yoluyla girişimcilere devri yanında özellikle gecekondulu alanlarına yönelik kentsel dönüşüm uygulamaları el koyma yoluyla birikimin öne çıkan mekanizmaları haline gelirken, ‘kentsel kırıma’ dönüşen bu süreçlerin işletilmesinde belediyelerin yanı sıra, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ kullandıkları olağanüstü yetkilerle öne çıkmaktadır (Şimşek, 2015:4).

Türkiye, kent kimliğinde değişim sürecini kendine özgü bir şekilde ve kendine özgü aktörler ile yaşamaktadır. Bu bölümde, Türkiye’de kentsel kimliğin değişim ve dönüşümünde etkili olduğu düşünülen aktörler, uygulama alanı da göz önüne alınarak incelenmektedir. Bu bağlamda kent kimliğinin değişiminde rol oynayan temel aktörler TBMM, ilgili bakanlıklar, milletvekilleri, başbakanlığa/bakanlıklara bağlı kuruluşlar, valilik, kaymakamlık ve belediye kurumları, sivil toplum kuruluşları ile meslek odaları, dini kanaat önderleri, üniversite ve kent halkı olarak ele alınmaktadır.

Kentler ve dolayısıyla kentsel mekânlar birçok yasal düzenlemenin konusunu oluşturmaktadır. Kentsel mekân kullanımı ile ilgili politikaların üretiminde ve dolayısıyla kentsel kimliğin şekillenmesi üzerinde hükümet organları, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler oldukça etkilidir. Ancak meclis kentsel mekânın yasal zemine kavuşup içerik ve işlerlik kazanması adına ürettiği kentsel politikalardan dolayı öncelikli olarak ele alınması gereken bir yapıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı da kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak amacıyla hareket ederek kent kimliğini değiştirip dönüştüren aktörlerden biri konumundadır.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı olarak bilinen TOKİ de Başbakanlığa bağlı bir “bağlı kuruluş”tur. 28 Mart 2007 tarihli, 26476 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5609 sayılı Kanun ile Bayındırlık Bakanlığı’nın yetkileri TOKİ’ye devredilmiştir. TOKİ, yaptığı uygulamalarla kentsel dönüşüm konusunda faaliyetler yapmaktadır. Bütün kentlerde, özellikle kent çevresinde kentin kimliğine, dokusuna ve çevreye hiçbir uyumu olmayan TOKİ apartmanları hızla yükselmektedir. Kentlerde

mahalle kültürü yok edilmekte, kentlerin tarihi değerleri ile ilişkisiz yapılar büyük kitleler halinde kentlere yerleştirilmektedir.

Kent kimliğinin dönüşümünde yer alan diğer önemli aktör kaymakamdır. 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 27. maddesinde, ilçede hükümetin temsilcisi olarak tanımlanan kaymakam, yönetim sistemimizde, ilçenin genel yönetiminden sorumlu olan, yönetimi ilçede aracısız temsil eden, ilçenin en büyük yönetsel başı, kolluk yeri ve ilçedeki en yetkili devlet görevlisidir. Kaymakamlar ilçede her bakanlığın en çok önem verdiği görevli olup, ilçenin sorunlarını gidermek ve ihtiyaçları karşılamakla görevlidirler. Türkiye'de yasal bir zorunluluk haline getirilen kent konseylerinin il/ilçe/büyükşehirlerde örgütlenmesi aşamasında vali ve kaymakamlar önemli roller üstlenmektedirler.

Kent kimliğinin dönüşümünde, belediyeler oldukça etkindirler. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere verilen kent kimliğini etkileyen görevler bulunmaktadır. Kent kimliğinde etkili olan aktörlerden biri olan belediyeler kent konseyleri aracılığıyla da bu dönüşümde başat rol oynarlar. Sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları, kent kimliğinin dönüşümünde sosyal boyutu gerçekleştiren en önemli araçlardır. Sosyal dokuyu koruma, dini/etnik kimlikleri yaşatma, tarihsel/kültürel yapıları ve kimliği koruma gibi amaçlarla kurulan dernekler ve vakıfların kent kimliğinin dönüşümde oynadığı rol sivil toplum kuruluşlarının varlık sebeplerinden biridir.

Toplumsal yaşam birçok faktörün etkisiyle zaman içinde değişmektedir. Bu değişimde kentleşme/kentlileşme önemli birer faktördür. (Aslan, 2014). Din ve etnik kökenden kaynaklanan ayrışmalar kentsel mekânlarda somutlaşmaktadır. Etnik ve dinsel olarak yakın gruplar, kendi mensuplarının olduğu mekânlara yakın yerlerde yaşamak istemekte; kendi hayatlarına uygun şekilde yaşayan insanlara yakın yerlerde oturmayı tercih etmektedirler. Kentsel mekânda yaşanan bu ayrışmanın kırılmaya dönüşmemesi için dini kanaat önderleri kentte yaşayanlar ile kent yöneticileri arasında mekik dokuyan kent aktörleridirler.

Üniversitenin kurulduğu kentle nasıl ilişkiler geliştirdiği ve orada neyi değiştirdiği sorusunun cevabı her kent ve o kentte kurulan üniversite için farklı yanıtlar içermektedir. Çünkü her kentin farklı tarihi, coğrafi, kültürel, toplumsal yapılanması söz konusudur. Türkiye'nin kentleşme deneyimi ve toplumsal yapısında meydana gelen değişimler açısından bakıldığında üniversiteler, bulundukları kentleri

dönüştürme sorumluluğu taşıyan, kentteki toplumsal dinamiklerle etkileşim içerisinde olan ve bu bağlamda kentsel kalkınma ve gelişmenin anahtar kurumları olarak gösterilmektedir.

3.2. Yitirilen Kentler ve Kent Kimliği

İnsanların farklılıkları ve çeşitliliği şehrin kimliğine de yansır ve çoğul bir yapı oluşturur. “Kitle kültürü ve azınlık kültürü”, “geleneksel ve modern kimlikler”, “tüketim kültürü” ve “tüketim yoluyla baskı” bir arada ve iç içedir. Kent, yalnızca bir arada yaşama ya da farklılıkların çelişkisi değil, aynı zamanda bir ayrışma ortamıdır. Birçok farklı sınıf, grup, meslek, din, ırk ve milliyeti bünyesinde barındıran şehirler kendi içlerinde bir takım kapanmalara ve bölünmelere yol açmaktadır. Kentteki yaşam tarzlarının ve düşünsel ayrışmanın yaşanması, benzer yapıların ve kimliklerin kendi özel dünyalarını yaratmasını sağlamaktadır.

Modern dünyanın bütün yüzleri, bütün ya da parçalı, şehirde yaşıyor. Yaşam alanlarını şehirde tasarlarlar, adeta şehre kilitlenirler. Modern dünya ürettiği değerleri kontrol ederken aynı zamanda bir özgürlük ortamı da sağlamaktadır. “Modernliğin kenti öznenin, modernliğin öznenin evidir.” Modern dünya, birikimlerini kentler aracılığıyla bireye yansıtır. Özne modern dünyada yaşar, modern dünya öznededir. Artık modern özne ve modern şehir, artık birbirinden bağımsız değil, entegre bir şekilde düşünüyor gibi görünüyor. Bu nedenle bireylerin yaşadıkları yere kendilerine ait bazı değerleri atfetmeleri, mekanla bağ kurmaları ve değerleri için fedakarlık yapmaya başlamaları durumunda anlamlı kimliğin ortaya çıktığı söylenebilir. Bireylerin kimliğe katkıda bulunabilmeleri ve değerler biriktirebilmeleri kentin güçlü kimliğine bağlıdır. Birey ve kimlik arasındaki ilişkinin karşılıklı olarak besleyen iki yönlü bir süreç olduğu vurgulanmalıdır.

Kentler son yirmi yıl içinde, küreselleşme süreciyle bütünleşmek ve kent içinde beliren sorunları çözmek için uygun yöntemler bulmaya ve gelişmeye çalışmaktadır. Bu çabaya bağlı olarak yapılan düzenlemeler de kentsel kimliklerin çehresini değiştirir hale gelmektedir. Değişim sürecinin çok hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, kent kimliklerinin belirginliğini azaltmaktadır. Sanayileşme ile şekillenen kentlerin, toplumda oluşan yeni kimliklerin ve bunların yaşam alanlarının analizini yapmak zorlaşmaktadır.

Yöresel değerlerin korunması, yeni gelişmelerin eski doku ile uyumlu bir bütün içinde tasarlanması, kentlerdeki sürdürülebilir gelişmelerin sağlanabilmesi için önemli ilkelerdir. Bu noktada yapılacak düzenlemelerin içeriği, boyutu çok önemlidir. Kentlerdeki değişim engellenemeyen bir seviyeye ulaşmaktadır. Kentler bireylerin tecrübeleri sonucunda oluşan genel sembollerin bütünüdür ve kente yapılan müdahale yalnızca fiziksel değildir; birey-mekân ilişkisini de etkileyen bir harekettir. Kentteki yapılara yenisinin eklenmesi ya da var olan yapının yıkılması, özgün kimliği geliştirdiği gibi ona zarar da verebilir. Kentteki yapılarla ilgili önemli kararlar verilmeden önce, kentsel alan bir bütün olarak değerlendirilmeli ve yapıların çevreye ilgisi göz ardı edilmemelidir.

Kentte yer alan bir yapı, sanatçının ve mimarın eserinde vücut bulan şahsi imgeleri barındırdığı için değerlidir ve zamanla topluma mâl olup kentin ortak değeri olarak benimsenebilir. Kimliğin oluşumunu toplum kadar, o toplumdan beslenen tasarımcının da etkilediği iddia edilebilir. Geçmiş, toplumsal kimliğin temsilcisidir, kentler de onu bugüne taşıyan bir aynadır. Gelenekleri oluşturan tüm detaylar, coğrafyada kalıcı izler taşır. Kültürün somut mirasını oluşturan eserler simgesel yapılardır; kentin her dönemine şahitlik ettikleri için özel bir konumdadırlar Kişiler yaşadıkları mekâna değerler yükledikleri, oraya bağlandıkları, fedakârlıkta bulunmaya başladıkları zaman, o mekân bir kimliğe kavuşabilir.

Kentleşme kavramının etkisi tüm dünyaya yayılırken kent kimliklerinin konumu farklı bir boyuta ulaşmıştır. Doğal, tarihi, kültürel mirasın neden ve nasıl yitirildiğine farklı açılardan bakma gereği doğmuştur. Türkiye'deki kentlerin de kimliklerini kaybetme sürecinde olduğu dile getirilmekte ve kimliklerin varlığını korumak ve yeniden kazandırmak adına yerel yönetimler tarafından kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir. Kentsel yenileme veya dönüşüm kavramının içeriğinin tam olarak anlaşılmaması ya da çarpıtılması, kent kimliğinde ve değerlerin yok edilmesinde büyük bir etkidir. Kentsel yenileme niyetiyle yola çıkılıp, yapılaşma biçimini değiştirme ve rant ekonomisine dönüştürme hatasına düşülmesi büyük bir olasılık olarak göze çarpmaktadır.

Kentsel koruma anlayışı ve koruma politikası içinde korunma durumundaki öğeler kentin kimliğini, imgesini oluşturur. Bu öğeler tek bir yapı olarak korunmak yerine bir bütün olarak algılanmalı ve çevredeki konumları gözetilerek koruma kapsamına

alınmalıdır. Kentin kimliğini değiştirmek müdahaleler yapılmadan önce kimliği kuran değerlerin ortaya çıkarılması, güncel koşullara uyarlanması ve bütünleştirici bir yaklaşımla kent kimliğindeki sürekliliğin sağlanması daha doğru bir tutumdur.

Kenti koruma konusu, bireyden bağımsız düşünülemez. İnsanların yaşadıkları kenti sahiplenmeleri ve korumaya yöneltmeleri için; kentin geçmişini, hangi medeniyetlerin katkılarıyla bugüne geldiğini, yaşam kültürünü bilmeleri gerekir. Kentin geçmişinin bilinmesi ve geçmişle bağ kurulması, kenti koruma isteğini arttıracaktır. Kentsel kimlik; binalardan, meydanlardan, sokaklardan ziyade, tüm bireylerin etkin katılımından oluşmaktadır. Yaşadığı kentteki yaşam kalitesinden memnun bireyler aynı zamanda kentin ruhunun da belirleyicisidir. Kendi ayakları üstünde durabilen, yaşanabilir bir kent yaratabilmek ve bunu etkili bir şekilde ifade edebilmek bu ruhla doğrudan ilişkilidir.

Kentin konumunun radikal bir değişime uğramasıyla birlikte, kültürel birikim ve kimlik marka olarak yansıtılmakta ve bir yarışın içine sokulmaktadır. Bugün kentin yönetilmesi; yerel yönetim unsurlarının, sivil toplumun, niversitenin ve yerel medyanın yönetilmesini kapsamaktadır. Çok aktörlü mekân yönetimi hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde, kentlerin kimlikleri üzerinde belirleyici olmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kentlerinin yarışta daha nde olmasını isteyen, yatırımları kente çekme hedefindeki belediye yönetimleri, toplumsal kimliğe zarar verecek şekilde davranmakta ve kamu hizmetlerini işletme mantığıyla yerine getirmektedir. Kentlinin emeğiyle ortaya ıkmiş, geçmişin izlerini taşıyan kent dokularının ekonomik kazanç aracı olarak görülmesi, değerlerin para ile llmesine ve kentteki bazı bölgelerin önemsenmemesine sebep olmaktadır.

Karmaşık ve çok yönlü ilişkiler ağında kentler; ülkelerine bağlı olmadan uluslararası alanda rekabet edip, küresel boyutta ekonomiye ve üretime yön veren eylemler içinde bulunabilmektedirler. Yalnızca küresel sermaye açısından değil, kentlerin kendilerine özgü turistik değer yaratabilmeleri için de fark yaratacak, onları bir adım ne çıkaracak özellikler geliştirmeleri gerekmektedir. Teknolojinin, retim tarzının insanları ve mekânları tek tipleştirdiği bir dünyada kentlerin kendine ait değer yaratması git gide daha da önemli hale gelmektedir. Bu konuda yerel yönetimlerin, kent plncılarının üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri, yaşadıkları kentin kendine has yapısını bozmadan, gerekli değişiklikleri yapabilmeleri gerekmektedir. Kentin hem kimliğinin

korunması, hem de kendi özelliklerini kaybetmeden diğer kentlerle rekabet edebilecek düzeye getirilmesi, birey ve toplum açısından oldukça önemli bir konuma yükselmektedir.

3.3. Kent Planlaması ve Kimlik İlişkisi

İnsan toplumlarının oluşturduğu yapıların ve ilişkilerin bir ürünü olan mekan, sadece fiziksel yapılanmanın gerçekleştiği ve sosyal olayların yaşandığı bir yer değil, aynı zamanda tüm faktörlerin merkezidir. İkisi arasındaki diyalektik süreç, tam olarak uzamsal yeniden üretim sürecidir. Bu nedenle mekanın üretimi, fiziksel yapıların üretimi ile sınırlandırılmaz; Mekân üretimi, kapitalist üretim sürecinde toplumsal ilişkilerin ve örgütlenmelerin mekanı etkileme ve dönüştürme faaliyetidir. Toplumun kültürel ve sosyal ilişkileri gibi üst yapı değerleri mekânı etkilemekle birlikte mekânı esasen toplumun ekonomik yapısı ve üretim koşulları gibi altyapı unsurları belirlemektedir (Işık, 1994:18).

Kentin gelişmesine paralel kentsel mekânda değişimlerin yaşanması, tüketim kalıplarının değişmesi, siyasal ve toplumsal hareketler bağlamında yaşanan mekânsal ayrışmalar, yapıların deformasyonu ile birlikte tarihi/kültürel dokuyu rehabilite etme çalışmaları, çeşitli yasal düzenlemeler ve siyasalar kent kimliğinde dönüşümü başlatan dinamikler olmaktadır.

Kent kimliği, kentin bazı parçaları açısından Oktay (2011) tarafından şu şekilde değerlendirilmektedir: Ayrımsanabilir özelliklere sahip meydanlar kentsel kimlik açısından önemlidir. Mekanları değerlendirirken en önemli nokta, mekanın kullanıcılarda bir mekan ve aidiyet duygusu oluşturabilmesidir. Yollar ve sokaklar, kentsel doku ve kamusal alanın bir diğer önemli parçasıdır. Kent yaşamını canlandırır ve kent kimliğini güçlendirir. Mahalleler ve semtler özgünlükleri ile kimlik açısından da önemlidir. Bir yerleşim alanı olarak da biçimlendirici bir karaktere sahip olan konut ve mahallelerin şekillendirdiği sokaklar da kentsel kimliği güçlendirmektedir. Tarihsel bir geçmişe sahip şehirler, genellikle bu özellikleri promosyonlar ve şehir markalaşması için kullanır. Geleneksel ürün ve yemekler de marka yaratımında önem taşımaktadır.

3.4. Temel Öneriler

Kentleşme yalnızca kırsal kesimi değil, kenti de silip süpürmektedir. Yalnızca kasaba ve köy yaşamının tarımsal ilişkilerle beslenen değer, kültür ve kurumlarını değil, kent yaşamının yurttaşlık ilişkileri ile beslenen değer, kültür ve kurumlarını da yutmaktadır. İsimsizlik, homojenlik ve kurumsal devasalık gibi boğucu özelliklere sahip kentleşme, insanlar arasındaki yakınlığı, benzersiz nitelikteki mahalleleri ve insani ölçekli bir politikayı içinde barındıran kentsel alanı yuttuğu gibi, doğaya yakınlığı, kutsal bir yardımlaşma anlayışını ve sıkı aile ilişkilerini barındıran kırsal alanı da ortadan kaldırmaktadır (Morkoç, 2013).

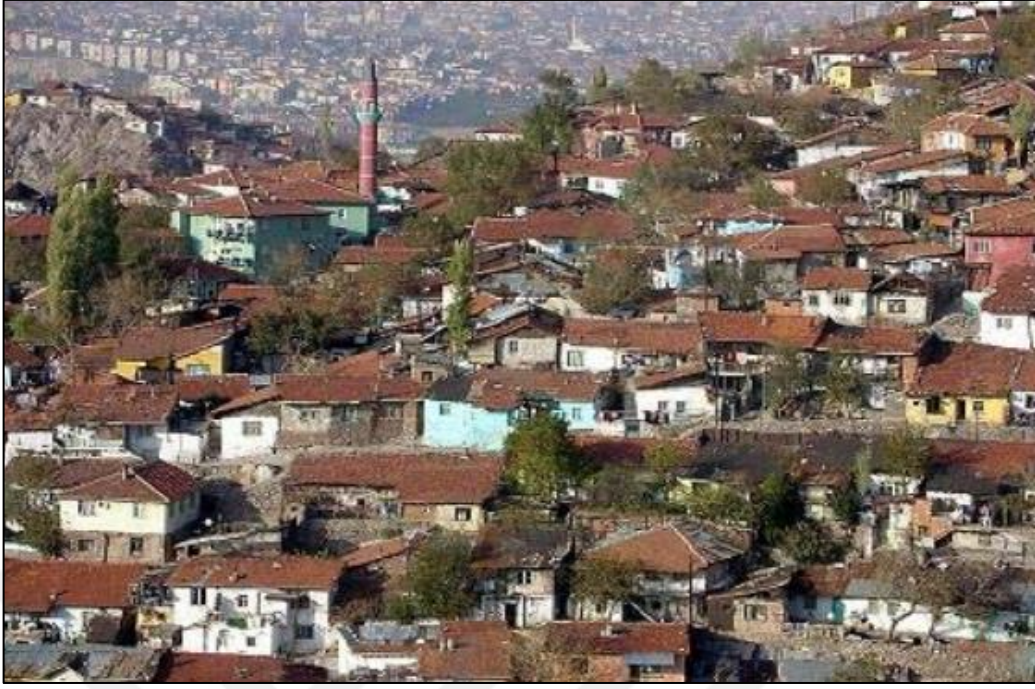
Bu nedenle Antakya evlerinin dış kapı eşiğinden içeri girilmediği sürece o ev gizemini korumaktadır. Evin içine girildiğinde ise iç bahçenin yer aldığı avludan başlayarak bir mimari ve estetik yapıyla karşılaşılır.

Evlere bir avludan girilir. Avluların bir kısmı merdivenle çıkılan birinci kattadır ve bu avlulardan yaşam denilen bölüme girilir. Birinci katlar taş, ikinci katlar baget. Evlerin dış cephesi sade olmakla birlikte taş, ahşap ve yağlıboya iç süslemeleri dikkat çekicidir. Göz alıcı renklerde fayanslar zeminleri süslüyor. Antakya sokaklarına kişilik katan bu tarihi evlerdir. O kadar iç içe, o kadar yoğunlar ki, yüksek duvarlar yapıldığında dar şeritler daha belirgin hale geliyor. Evler sokağa göre değil, sokak evlere göre şekilleniyor. Dik açılarla birbirini kesen evler nedeniyle Antakya'nın dar sokaklarını birer labirente benzetmek mümkündür.

Şekil 3.2. Hatay’da taş döşeli ve kemerli sokaklar

Büyükşehir belediyesinin tüm ili kentsel alanlarla kapsayacak bir statüye sahip olması, diğer illerde olduğu gibi Hatay'da da sorunlu bir yerel yönetim sürecinin kapısını aralamıştır. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin bu sürece ilişkin uygulamalarında hem kanunun kendi kurgusundan kaynaklanan sebepler, hem de Hatay'a özgü farklı coğrafi özellikler ve sosyal yapı vb. Aşağıdaki nedenlerden dolayı başka “sorunların” ortaya çıkma olasılığı vardır. Bu yeni düzenleme ile birlikte bir büyükşehir belediyesi olmak Hatay’da yönetsel, siyasal, kentsel ve sosyal etkilere neden olmuştur. Kentsel alanın değişimi ve yaşanan tartışmalar ile birlikte kentin kimliği de dönüşmektedir.

Şekil 3.3. Ankara gecekondu manzaraları

Hava ve su kirliliği, kıyı savaşları, şehir kirliliği, trafik sıkışıklığı, yaya hakları ihlalleri, konut ve işyeri inşaatları ile açık ve yeşil alanların daraltılması, tarım arazilerinin, doğal ve kültürel varlıkların zarar görmesi bu tür eylemlerin doğrudan sonuçlarıdır. Öte yandan, gökdelenleri çoğaltma ve yeşili somutlaştırma çabalarında ifadesini bulan kronik bir estetik kirlilikle karşı karşıya olduğumuz da gözden kaçmıyor (Keleş, 2005).

Bütün bunlar bir kentleşme sorunu olarak karşımıza çıkıyor. Köyden kente göç, hızlı kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Öte yandan hızlı ve plansız kentleşme, özellikle altyapı ve üst yapı sorunları olmak üzere yaşam kalitesini düşüren sağlıksız ortamlar yaratarak “kent kimliği” olgusuna zarar vermektedir.

Mimarlık mirası sadece “turistik” değerleri için korumayı, hatta pazarlamaya yönelik tüm yaklaşımları aynı amaca yönelik, yasal, idari yapılar, siyasi ve entelektüel yaklaşımlar için geliştirmeyi yanlış gören bu strateji, kimilerinin karşısında olabilir. Ülkemizde yaşanan daha kötü deneyimler doğru bir yaklaşım olarak görülebilir. Özellikle 1980 sonrası turizm sektörünün taleplerinin mevcut tarihi ve kültürel değerlerimiz üzerinde oldukça olumsuz ve yıpratıcı bir etkisi olduğundan, kültürel özelliklerin ticarileşmesi, kültürlerin farklı kültürlerle etkileşimi yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bunun en güzel örneği Bursa Cumalıkızık köyünde başlatılan kırsal kalkınma çalışmaları ve bunun sonucunda yaşanan deneyimlerdir.

Şekil 3.4. Bursa Cumalıkızık Köyü

Cumalıkızık köy yerleşimi, mevcut yerel mutfağı, yaşam biçimi ve otantik özellikleri ile turistlerin ilgisini çekmiş, Bursa'ya yakın olmasının avantajıyla ziyaretçi sayısı gün geçtikçe artmıştır. Artan turist sayısı ile birlikte yüksek gelir arzusu içindeki halk, yerel özelliklerinden maksimum kar etmek adına, ticarileşmenin etkisinde kalmışlar özgün mutfak yapılarını, yerel özelliklerini değiştirmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak yemek kalitesinde düşüşler yaşanmış, yerleşimin özgün yapısı adeta bir film platosu gibi sahte ve senaryolaştırılmış bir hale gelmiştir. Cumalıkızık köyü deneyimi ülkemiz için tek değildir, hâlihazırda Şirince(Selçuk)'ta, Antalya Kaleiçi'nde benzer durumlar yaşanmaktadır. Dolayısı ile tezin çalışma alanı olan Birgi, Bergama ve benzer nitelikli diğer yerleşimlerde aynı sorunların yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Konuralp'in Terzialiler ve Çiftepınarlar semtleri, cami ve antik tiyatrunun çevresine entegre edilmiş sokaklarla, insan ölçeğinde, arazinin doğal eğimine uygun, çıkmaz sokaklarla ve yaya trafiğine göre organik olarak şekillendirilmiş tarihi çekirdeği oluşturuyor. Bizans hamam binasının üzerine cemaat tarafından yaptırılan sosyal tesis, cami ve çarşı meydan olarak bir merkez oluşturmaktadır.

Şekil 3.5. Çiftepınarlar Mahallesi taş kaplama sokak

Çiftepınarlar mahallesi halkının “kırk basamak” olarak adlandırdığı antik tiyatro, birinci derece ören yeri sınırları içerisinde yer almakta olup, tiyatro aynı zamanda I. Grup anıtı olarak da tescil edilmiştir. Tiyatronun etrafındaki geleneksel doku hala devam etmektedir. Dünya Savaşı sırasında Terzialiler ve Çiftepınarlar ilçelerini ve Prusias ad Hypium antik kentinin sınırlarını kapsadığına inanılan su kemerleri, surlar ve binicilik kapıları yapılmıştır.

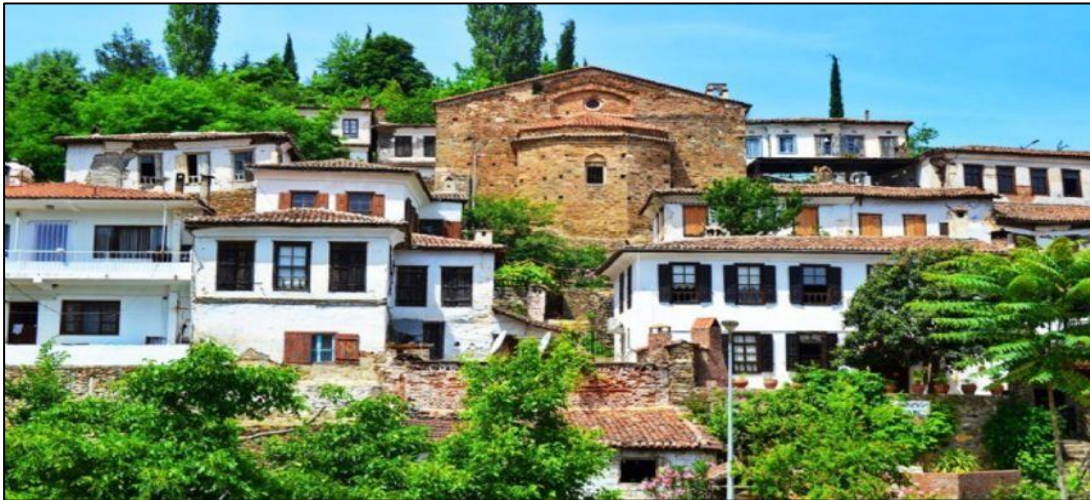
Şekil 3.6. Terzialiler Antik Tiyatro çevresi yapılar

Az katlı yapıların olduğu alanlarda ahşap çatılarda kullanılan kiremit, boya ve çatı kaplamaları mahalle dokusunda önemli bir görsel özellik oluşturmaktadır. Evlerin bahçeye yerleştirilmesi, varsa çıkmaz sokak kapısının açılması ve çıkmaz sokakların paylaşılması farklı bir tabakalaşmayı beraberinde getiriyor. Şehrin her iki bölümünün genel karakteri, küçük parsellerin gelişmesiyle oluşan kompakt bir konut yapısıdır. Ana cadde üzerindeki binaların sadece zemin katları ticari amaçlı kullanılmaktadır.

1990'lı yıllarda dikilen 3 ve 4 katlı betonarme binaların yanı sıra, son yıllarda Çiftapınarlar semtindeki boş arsalarda, son yıllarda farklı yoğunlukta ve doku özgün yapısında çoğunlukla betonarme konutların yapımına başlandı. Yeni yapıların malzeme, yapım tekniğı ve kütle boyutları ve mevcut dokuyla çelişmeleri, kentin kimliğinde okunabilen ahşap çerçeveli Hımış'ın özgün yerleşim dokusuna gölge düşürmektedir.

“Şehirlerimizin eski mahalle ve mahallelerindeki mevcut tarihi mimariler, günümüz teknolojilerinin gerektirdiğı altyapı sistemlerine sahip olmadığı ve çoğu zaman yeni sismik standartlara göre güçlendirilemediğı için zamanından önce terk edilerek bir yıkım sürecine daha tabi tutulmaktadır. Çalışma alanlarından biri olan Birgi'de birçok geleneksel konut göçle terk edilmiş ve canlı organizmalar gibi önemsenmeyen bu terk edilmiş yapılar azalma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ödemiş ilçesi olarak Birgi'deki tüzel kişiliğı devam eden konut stokunun “yeterince iskan” edilerek kullanılması, Ödemiş'te yeni yapılaşma alanlarının geliştirilmesi ve kimliksiz “şehir dışı” mahallelerin ortaya çıkması engellenmelidir.

Şekil 3.7. İzmir Birgi

“Organik olarak kentsel dokuya bağılı “geleneksel konut stokumuz” giderek ortadan kalkıyor, işlevlerini yitiriyor ve kentsel mirasımız yerini kültürümüze yabancı, kişisel olmayan mimarilere ve monoton konutlara bırakıyor. Tescilli sivil mimarlık örneklerinin çağdaş kent yaşamına 'konut' işleviyle doğrudan katılımı teşvik edilmeli ve bu konuda gerekli destek sağlanmalıdır. Bergama örneğinde görüldüğü gibi geleneksel yapıyla uyumsuz yeni çok katlı binalar inşa edilerek konut ihtiyacının karşılanması yerine öncelikle mevcut konut stokunun değerlendirilmesi gerekiyor.”

Şekil 3.8. İzmir-Bergama

1980’lerle birlikte neoliberal ekonomi politikalarının hazırladığı zemin ve küreselleşmenin etkisi sonucu, kentsel rant üzerinden sermaye birikimi sağlamak dünya çapında yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Türkiye’de de gerçekleşen bu uygulama, İstanbul başta olmak üzere birçok kentte kentsel yapıyı etkilemeye ve değiştirmeye başlamıştır. Kentsel projelerin başlıca uygulama aracı olduğu bu değişim, kentsel kimlik üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. 2000’lerle birlikte ise devlet eliyle uygulanan kentsel projeler özellikle İstanbul’da kent kimliği açısından telafisi olmayan zararlara sebep olmaya başlamıştır.

Son olarak, çalışma kapsamında ele alınan beş kentsel projenin kentsel kimlik açısından doğurduğu sonuçlar ile bunların yerine kentsel kimliğin korunması için yapılması gerekenler özetlenerek ortaya konmuştur.

	PROJELERE KONU OLAN ALANLARDAKİ KENTSEL KİMLİK ÖZELLİKLERİ		PROJE İLE ORTAYA ÇIKAN SONUÇLAR	KENTSEL KİMLİĞİN KORUNMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER
TAKSİM YAYILAŞTIRMA PROJESİ	Kentsel Miras	Cumhuriyet ve Modernleşme Sürecinin Sembol Mekânı	-Kentsel Mirasın Tahrip Edilmesi -Sembolik Niteliğin Aşındırılması	-Taksim Meydanının Sembolik Niteliğinin Korunması - Korumaya Konu Olan Kimlik Değerlerinin Nesnel Verilere Göre Değerlendirilmesi - Kamusal Alanın Niteliğinin Aşındırılmaması
	Modern Mimari Miras	Meydan, AKM, Gezi Parkı	- Mimari kimliğin kitchleştirilmesi -Kamusal Alanın Özelleştirilmesi	
TARLABAŞI PROJESİ	Kentsel Miras	-Geçmişte Azınlıkların Yaşadığı Bölge Olma Özelliği -Tarihi Kent Dokusu	-Kentsel Kimliğin Aşındırılması -Mimari Kimliğin Kitchleştirilmesi -Sosyal Yapının Değiştirilmesi	-Kentsel Miras Özelliklerinin Korunması - Özgün Konut Mimarisinin Korunması -Kitchleşmenin Önlenmesi - Tasarımda Kullanıcı Beklentileri Yerine Kentsel Kimlik Bileşenlerinin Belirleyici Olması -Sosyal Entegrasyon
	Mimari Miras	Özgün Konut Mimarisi		
ÜÇÜNCÜ BOĞAZ GEÇİŞİ	Doğal Miras	-Özgün Topografik Yapı -Su havzaları -Orman Alanları -Flora	-Özgün Topografik Yapının Değiştirilmesi -Orman Alanlarının Yapılaşması -Su Havzalarının Yapılaşması	-Üçüncü Boğaz Geçiş Yeri Alternatif Ulaşım Projeleri Üretilmesi
	Kültürel Miras	-Özgün Yerleşim Dokusu -Boğaz Köyleri - Boğaz Köylerinde Var Olan Yaşam Kültürü	- İstanbul'un Kuzeye Doğru Gelişmesinin Hızlanması -Boğaziçi'ne Yönelik Yapılaşma Baskısının Artması - Kırsal Niteliğini Koruyan Boğaz Yerleşimlerinin Kentleşmesi	
HALIÇ METRO KÖPRÜSÜ	Kültürel Miras/ Tarihi Kent Peyzağı	- Tarihi Yarımada Peyzağı - Haliç Peyzağı - Dünya Mirası Niteliğindeki Alanlar	-Tarihi Yarımada'nın Üstün Evrensel Değerinin Aşındırılması - Haliç Silüetinin Değiştirilmesi -Kentin Tarihi Öğelerinin Önüne Geçen Alternatif Bir Silüet Oluşturulması - Tarihi Kent Peyzağının Bozulması	- İstanbul'un Tarihi Kent Peyzağına ve Dünya Miras Listesi'ne Dahil Alanlarına, İlgili Uluslararası Sözleşmeler ve UNESCO, ICOMOS Gibi Kurumların Tavsiyeleri Doğrultusunda Müdahalelerde Bulunulması
SULUKULE PROJESİ	Kentsel Miras	-Özgün Kentsel Doku Romanların Yaşam Kültürü	-Alansal Temizleme -Geleneksel Sokak ve Yapı Adası Sisteminin Bozulması -Parsel Sisteminin Değiştirilmesi	- Özgün kentsel doku özelliklerinin korunması -Özgün Kullanım Şeklinin Korunması -Sosyal entegrasyon -Mimari ölçekte restorasyon ve iyileştirme
	Mimari Miras	-Avlulu Konutlar	-Özgün Kullanım Şeklinin Değiştirilmesi -Mimari Kimliğin Deformasyonu - Tarihsel/Kentsel Kimliğin Aşındırılması -Özgün Nüfusun Yerinden Edilmesi Yoluyla Yaşam Kültürünün Yok Edilmesi	

Tablo 3.1. İstanbul'da yapılan projeler, kimliksizleşme uygulamaları ve sonuçları

İstanbul sahip olduğu tarihsel katmanlaşma şeklindeki zengin kentsel mirası ve kent kimliği uygulanan kentsel projeler yoluyla zarar görmektedir. Kentsel kimliği oluşturan somut ve somut olmayan öğeler bu projeler yoluyla aşınmakta ya da tamamen ortadan kalkmaktadır.

Uygulanan kentsel projelerin bir başka yönü de bazı projelerin koruma iddiasında olmalarına karşın, hem koruma nesnesinin seçimi hem de koruma mantığı açısından hatalı bir içeriğe sahip olmaları dolayısıyla iddia ettikleri gibi koruma yönünde değil tam ters yönde sonuç vermeleridir. Örneğin Taksim Yayalaştırma Projesinde, Taksim Meydanı bir bütün halinde korunması gerekli varlık yani korumanın nesnesi niteliğindeyken bu göz önüne alınmamıştır. Bunun yerine koruma nesnesi olarak var olmayan bir yapı seçilmiştir. Aynı zamanda yok olmuş bir yapının yeniden inşası gibi yanlış bir koruma anlayışıyla rekonstrüksiyon uygulaması yapılması planlanmıştır. Bunun dışında Tarlabası Projesinde koruma yaklaşımı yine hatalıdır. Bunun sebebi, projede koruma açısından temel hedeflerin kentsel kimlik ya da mimari miras gibi koruma nesnelere göre değil tüketici beklentilerine göre şekillenmesidir. Bu ise özgün konutları birleştirilerek dış cepheleri kısmen korunması, içyapılarının ise tamamen yok edilmesi sonucunu vermektedir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde Türkiye’de, küreselleşmenin ortaya çıkardığı mekânsal dönüşüm talebi, merkezi ve yerel yönetimler tarafından kentsel dönüşümün bir gereklilik olarak kabul edilmesi, marka kent olma iddiası, işsizlik sorununun inşaat sektörü ile çözülmeye çalışılması, yasal ve kurumsal yapıda yapılan değişiklikler gibi etkenlerden dolayı kentsel projeler kentleşmenin temel aracı haline getirilmiştir. Devletin temel aktör olduğu ve özel sektör ile ortaklıklar halinde yürütülen kentsel projeler, vatandaşlık hakkı, kent hakkı, konut hakkı gibi kavramlar açısından yarattıkları olumsuzlukların yanı sıra kentlerin kimliklerini de tehdit etmektedir.

Küreselleşme olgusunun gelecekteki dönüşümlerinin ve seçeneklerinin kent için ne olacağı tam olarak tahmin edilemez. Ancak küreselleşmenin tek tip bir yaşam biçimi yaratmaya yönelik giderek yaygınlaşan siyasi etkileri, hem ekonomik hem de sosyal yaşamımızı ve tüm yerleşim yerlerimizi, şehirlerimizin kimliklerini ve onları şekillendiren şehir manzaralarını hızla tüketmektedir. Kentte var olan ve geçmişle bağlantımızı sağlayan kentsel dokularımız ve mimari örneklerimiz süreç içinde hızla kontrolden çıkmakta, yerellik ve yerel değerler adı altında uluslararası sermaye tarafından desteklenen mimari kitsch tüm kentlerimizi kuşatmaktadır. Ancak bu tarz 1950’li yıllardan itibaren yeni alışveriş merkezleri, gökdelenler, yeni teknolojiler ve malzemelerle tüm kesimlerin genel kabulü ile devam etmiştir. Önemli olan tüm dünyayı kapsayan bu süreçleri doğru tanımlamak, ulusal çıkarlarımızın ve kentsel kimliklerimizin yıkımına mahkum olmamak, kentlerimizin kimliklerini doğru içerik ve anlam vererek ön plana çıkarmaktır. Ürettiğimiz eserler. Geçmişten günümüze yaşam alanlarımızın tüm doğal ve kültürel değerlerini dikkate alarak şehirlerimizin kimliklerini ve kentsel imajlarını geliştirmek önemlidir.

Konut yapım sürecinde geleneksel konut dokusunu boşa çıkararak parsel ve konutlara uygun imar şeklinde yeni kentsel alanların gelişmesi, sadece “tanımlanamayan kentler” yaratmakla kalmamış, daha da önemlisi gibi değerlerimizin de yok olmasına neden olmuştur. tarihi şehirlerimizin kentsel dokusuna yansıyan sokaklar ve mahalleler. Ortak yaşam “mahalle” ve “mahalle kültürlerini” yok etmiş ve bu bağlamda insani anlamda “kimliksizleşme” ve “aidiyetsizlik” devreye girmiştir.

Kentlerin öne çıktığı temel nokta olan bireylerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında yerleşmeler birbirini besleyen bir rol üstlenmektedir. Toplamların varlığı ile ortaya

ıkan kent, kentleşme ve kent kimliği olguları önemlidir. Kentleşme ve kent kimliği kaygılarıyla ortaya çıkan kentsel planlama, kentlerin şekillenmesinde rol oynamaktadır. Yerel siyasetin geliştireceği planlama ilkeleri, kentte kent kimliğini ve bakış açısını oluşturur. Şehir planlamasının yanı sıra şehirlerin sadece fiziksel gelişimi değil, ekonomik ve sosyal ihtiyaçları da belirlenmektedir. Belirlenen bu ihtiyaçlar, toplumların nasıl var olduğunu ve aynı zamanda tarihe hangi kimlikle geçeceğini belirler.

Kentlerde ve kent merkezlerinde tarihsel süreç içerisinde gelişen ortak yaşam kültürü ve kent bilinci asla terk edilmemeli ve mekân-kimlik ilişkisini yansıtan “mahalle kültürü”nün devamlılığı için kentsel yapı korunmalıdır. Kalkınmanın kentler üzerinde ürettiği ikili etki (olumlu ve olumsuz), tüm fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik, yaşamsal ve benzeri bileşenleriyle kentsel kimliğin bir bütün olarak devamına katkı sağlayacak şekilde olumlu olmalıdır. Diğer bir deyişle, kalkınmanın itici gücü olarak kentin kimliğini korumaya yardımcı olurken, bu kentteki yaşam kültürü tehlikeye atılmamalıdır.

Görüldüğü üzere kentsel kimliğin korunması, kentsel projeler yoluyla yürüyen bir kentleşme pratiğinde birçok açılardan son derece dikkat gerektiren bir olgudur. Özellikle yetkilerin merkezileştiği ve inşaat sektörünün temel ekonomik sektör olduğu bir süreçte bu açıdan daha da dikkat edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, E. (2007). *Kentsel gelişme ve kentsel rantlar: Ankara örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Aktaş, İ. (24 Kasım 2018). *Kent Kimliği*. www.haber7.com.tr.
- Alver, K. (2012). *Kent sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları
- Antmen, A. (2009). *20. Yüzyıl batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Aslan, E. (2014). Ahi örgütlerinden Urfa sıra gecesine uzanan bir kültür geleneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 5- 15.
- Ateş, E. (1999). *Kent planlamasına halkın katılımı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Attar, F. (2013). *Kent kültürü ve kentleşme süreci*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Gayrimenkul ve İnşaat Birliği Platformu: Ankara.
- Aydoğan, M. (2001). *Kent kimliğinin ortaya çıkartılması amacıyla kentsel tasarım rehberlerinin kullanımı Kemeraltı örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Benek: (2006). Şanlıurfa ilinin tarımsal yapısı, sorunları ve çözüm önerileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi* (4),67- 91.
- Bilgin, N. (2011). *Sosyal düşüncede kent kimliği*. İdeal Kent Dergisi (3), 20-47.
- Birlik: (2006). *Tarihi çevrelerde kentsel-kimlik değişiminin eşik analizi: Trabzon'da bir deneme*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Trabzon.
- Bostanoğlu, Ö. (2005). Türk kentleşmesinde hakikat: Habire habitat. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 14(1), 29-54.
- Can, N. (1999). *Kent kimliği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Can, T. (2006). Megakentlerin enerji yönetimi. *Bilim ve Teknik, Yeni Ufuklara Megakentler*, 12-13.
- Candan, T. (2006). *Açıklamalı idari yargılama usul kanunu*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Çamdereli, M. (2006). *Kentsel kimlik göstergeleri olarak kent logoları*. II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu (Nisan), 237-242.
- Çöl, Ş. (1998). *Kentlerimizde kimlik sorunu ve günümüz kentlerinin kimlik derecesini ölçmek için bir yöntem denemesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Dellaloğlu, B. F. (2002). *Modernlik öznenin yuvasını yapar*. D. İncedayı (Ed.), Çevre tümüdür/çok Boyutlu bir olguya bütüncü bakış (ss. 57-72). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Demirsoy, M. (2006). *Kentsel dönüşüm projelerinin kent kimliği üzerindeki etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere kentsel dönüşüm projesi örnek alan incelemesi)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Duru, B., ve Alkan, A. (2002). *20. Yüzyıl kenti*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ersoy, M. (2006). *İmar mevzuatında planlama kademeleri ve üst ölçekli planlama sorunu. Türkiye'de yeni gelişmeler yasal ve yönetsel yapılanmalar sempozyumu* (215- 231). Ankara: ODTÜ ve TEPAV.
- Ersoy, M. (2007). *Kentsel planlama kuramları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eryazıcıoğlu, E., ve Markoç, İ. (2014). *Kentsel kimlik ve kentsel projeler bağlamında*
- Es, M. (2007). *Kent üzerine düşünceler* (1. b.). İstanbul: Okutan Yayıncılık.

- Firidin, E. (2004). Değişen paradigmlar ekseninde kent planlamaya yeni yaklaşımlar. *Planlama Dergisi* (2), 44-50.
- Friedmann, J. (1987). *Planning In The Public Domain*. N.J.: Princeton Un.Press.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre'nin mekân kuramının yapısal ve kavramsal çerçevesine dair bir okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 26 (3), 1- 29.
- Göncü, N. (2007). *Kent öğelerinin kent kimliği üzerindeki etkileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü: İstanbul.
- Güçlü: (2014). *Mekan sosyolojisi ve kentsel mekan*. N. Sam, ve R. Sam(Ed.), Sosyo-kültürel farklılık ve alayım mekânları: Kent ve kentler (ss. 262-272). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Gür, Ö. Ş. (1996). *Mekan örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Güvenç, B. (2018). *İnsan ve kültür* (6. b.). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Harvey, D. (2013). *Sosyal adalet ve şehir*. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, O. (1994). *1980 Sonrası Türkiye'de kent ve kentleşme*. Cumhuriyet Dönemi Türkiye
- İlbank. (20 Mart 2019). *Kent ve Kentlileşme*. www.ilbank.gov.tr. Erişim tarihi: 27.05.2022
- İlgar, E. (2008). *Kent kimliği ve kentsel değişimin kent kimliği boyutu: Eskişehir örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- İmamoğlu, V. (2003). *Mekan ve insan psikolojisi*. Mimarlık Dergisi-Mimarlar Odası, 77-82.
- İnceoğlu, B. (2004). *İnsan hakları Avrupa Sözleşmesi Ve Anayasa*. Ankara: Şen Matbaa.
- Kapan, D.ve Aydın, M. (2007). *AB kültürel miras mevzuatı ve Türkiye projesi*. A.K. Öz ve S. Güner, (Ed). Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı 2 içinde (s. 53- 62). KÜMİD.
- Kara, G. (2007). *Kentsel dönüşüm uygulamaları*. 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 2-6 Nisan, 3-54. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Yayınları.
- Keleş, R. (2005). *Kent ve kültür üzerine*. Mülkiye Dergisi, 29(246), 9-18.
- Keleş, R. (2006). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keskinok, H. Ç. (2012). Siyasi iktidar, kentsel rantlar ve "çılgın projeler". *Dosya* 28, 108-113.
- Kösten, Y. Ö. (2015). Kentsel kimliğin değişen görüntüleri: Eski kent, yeni merkez kent-İzmit. *NWSA Social Sciences*, 2-3.
- Lynch, K. (2013). *Kent imgesi*. Çev. İrem Başaran. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morkoç, M. (2013). *Sanat nesnesi ve mekan ilişkisi üzerine uygulamalar*. Ankara: Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu.
- Nalbantoğlu, H. Ü. (2005). *Nedir mekan dedikleri*. Zaman-Mekan III. Disiplinler Arası Mimarlık-Felsefe Toplantısı. İstanbul.
- Oktay, D. (2011). Kent kimliğine bütüncül bir bakış. *İdeal Kent Dergisi* (3), 8-19.

- Özdemir, A. (2009). Katılımcı kent kimliğinin oluşmasında kamusal yeşil alanların rolü: Ankara kent parkları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 13(1), 144-153.
- Özdemir: (2003). *Planlamada yeni bir süreç, yeni bir dil ve yeni bir kurumsal yapı gerekliliği üzerine*. Şehircilikte Reform 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 27. Kolokyumu Bildiri kitabı, 33-42. Mersin.
- Özer, Y. E. (2002). *Organize sanayi bölgeleri ve kentsel gelişmeye etkileri: Manisa organize sanayi bölgesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Öztürk, Ö. (2006). *Kentsel kimlik oluşumunda güzel sanatların yeri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi: İstanbul.
- Sam, N., ve Sam, R. (2014). *Sosyo-kültürel farklılık ve alışım mekânları: Kent ve kentler* (2. b.). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Sarıbay, A. Y. (2013). *Kent ve kimlik: kentin kimliği, kentli kimliği*. Prof. Dr. Rana Akdiş Aslanoğlu Anısına Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme Sempozyumu Bildiriler Kitabı (s. 252-265). Bursa: Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi ve Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (KETAM) Yayını.
- Sennett, R. (2013). *Göziin vicdanı: Kentin tasarımı ve toplumsal yaşam*. Çev. Can Kurultay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sılaydın, M. B. (2005). *Kentsel gelişme için yeni bir strateji arayışında bir ölçek olarak nazım imar planının gerekliliğinin sorgulanması*. Planlamada Yeni politika ve stratejiler. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokyumu (s. 631-640). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- Suher, H. (1985). *Şehircilik*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayını.
- Suher, H. (1991). *Kentleşme ve kentlileşme politikaları*. İstanbul: Tüses Yayınları.
- Suher, H. (2004). Taksim meydanı yeni düzenleme önerisi için bir görüş. *Yapı Dergisi*, 192(11), 97-100.
- Şahin, N. (2010). *Kent kimliği ve değişim sürecinin kayseri kenti örneğinde irdelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Şahin, Y. (2010). *Kentleşme politikası*, Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Şengül, T. (2002). Planlama paradigmlar dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Planlama Dergisi* (2-3), 8-30.
- Şimşek, Ş. (2015). *Kentsel alanlarda planlama faaliyetlerinin taşınmaz mal değerlerine etkisi İstanbul - Cendere bölgesi örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Okan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Taşçı, H. (2012). *Kültür ve medeniyetin mekana yansması, mekansal hareketlilik ve durağanlık açısından Üsküdar ve San Marco meydanları*. Kentsel Dönüşüm - Şehir Yapılandırılması Sempozyumu, 26-29 Eylül, 266-282. İstanbul.
- TDK. (2022). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tekeli, İ. (1991). *Bir kentin kimliği üzerine düşünceler kent planlaması konuşmaları*. Ankara: TMMOB Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Tasarım, mimarlık ve mimarlar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezcan, M. (1984). *Sosyal ve kültürel değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Topçu, K. (2011). Kent kimliği üzerine bir araştırma: Konya örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.

- Uçkaç, L. (2005). *Kent kimliği ve kentsel yenileme ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans semineri). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Uğurlu, İ. (2014). Çevre- kent imajı - kent kimliği- kent kültürü etkileşimlerine bir bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 26(2), 275-293.
- Ulu, A., ve Karakoç, İ. (2004). Kentsel değişimin kent kimliğine etkisi. *Plânlama Dergisi*(3), 59-66.
- Uluğ, M. M. (1997). Hakim mimarlık ideolojisi olarak mutlak mekan. *Mimarlık Dergisi*, 275(6), 912-913.
- Uygur, N. (1996). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ARIK, Hilal

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2022
Lisans	Gazi Üniversitesi	2015
Lise	Mardin Anadolu Lisesi	2010

